

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA DĚJIN UMĚNÍ

Gotická architektura města Šternberk

bakalářská diplomová práce

NATÁLIA VALACHOVIČOVÁ

Vedoucí práce: Mgr. Petr Čehovský, Ph. D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 14. 12. 2020

Natália Valachovičová

Poděkování

V první řadě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce, Mgr. Petru Čehovskému, Ph. D., za jeho trpělivost, cenné rady a doporučení při výběru literatury. Nemalé díky patří taktéž Miladě Oravové, zaměstnankyni Národního památkového ústavu v Olomouci, za její ochotu a pomoc při shromažďování pramenů z fondu NPÚ, které se konec konců staly pro mou práci v některých částech nepostradatelné.

Dále bych ráda poděkovala správce hradu Heleně Gottwaldové za ochotu a poskytnutí dalších cenných materiálů.

V neposlední řadě chci poděkovat svým blízkým za nezměrnou podporu.

Obsah

Úvod	1
1 Přehled bádání.....	1
2 Historie města Šternberk od 13. do počátku 16. století	8
3 KATALOG.....	10
3.1 Kostel Nejsvětější Trojice, bývalý špitální kostelík Očišťování Panny Marie	10
3.1.1 Popis	13
3.2 Hrad Šternberk	14
3.2.1 Stavebně-historický vývoj hradu	15
3.2.2 Věž.....	19
3.2.3 Hradní kaple.....	21
3.3 Zbořený kostel sv. Jiří, později klášterní kostel Nanebevzetí Panny	29
3.3.1 Lokace	30
3.4 Bývalý klášter augustiniánů-kanovníků	32
3.4.1 Stavebně-historický vývoj	32
3.4.2 Popis komplexu	34
3.4.3 Ambit.....	35
3.4.4 Zbořený klášterní kostel Zvěstování Panny Marie a kaple sv. Jeronýma	36
3.5 Měšťanské domy	40
3.5.1 Měšťanský dům, ul. Čsl. Armády 19.....	40
3.5.2 Měšťanský dům, Radniční 12.....	41
3.5.3 Měšťanský dům, Radniční 11	42
3.5.4 Měšťanský dům, Horní náměstí 1.....	42
3.5.5 Měšťanský dům, Horní náměstí 4.....	43
3.5.6 Měšťanský dům, Horní náměstí 15.....	43
3.5.7 Měšťanský dům, Horní náměstí 17	43
4. Vývoj gotické architektury	43
Závěr	48
Resumé	49
Summary	49
Prameny.....	50
Literatura	51

Internetové zdroje	56
Seznam obrazových příloh	57
Obrazová příloha.....	59
Anotace	71

Úvod

Hlavním cílem mé bakalářské práce je zhotovení katalogu všech gotických staveb, stojících i nestojících, ve Šternberku.

Město Šternberk leží 16 kilometrů severně od Olomouce. Má bohatou historii, středověk je pro Šternberk klíčový, jelikož v té době vzniklo město a jeho základní formy přetrvaly dodnes. I většina památek ve Šternberku má gotické kořeny. Záměr je představit všechny fáze gotického stavitelství ve Šternberku.

První část práce se věnuje značně rozsáhlému přehledu bádání a zhodnocení přínosu jednotlivých knih. Následuje krátký úvod do historie, popis legendy a jejího vzniku. Jsou zde uvedené informace, která přímo nesouvisí s katalogovými hesly, základní životní data majitelů a důležitých událostí.

Stěžejní část představuje katalog jednotlivých památek, jež jsou seřazeny chronologicky s přihlédnutím na jejich nejstarší část. Díky tomu se *Hrad* nachází mezi prvními v katalogu, protože má ranně gotické jádro, přestože jsou na něm zastoupeny všechny fáze gotiky. Každé heslo obsahuje samostatný krátký přehled bádání, který uvádí nejpřínosnější knihy pro výzkum stavby, dále stavebně-historický vývoj a důkladný popis objektu.

Neméně důležitá je kapitola *Vývoj gotické architektury ve Šternberku*, kde jsou památky srovnány mezi sebou a zařazeny do kontextu doby, v níž vznikly. V závěru je nepostradatelná obrazová příloha, kde jsou zastoupeny půdorysy, veduty, kresby i fotografie.

1 Přehled bádání

Na úvod kapitoly lze říct, že Šternberk skutečně nestrádá, pokud se jedná o množství literatury. Snad jeho bohatá historie nebo právě nedostatek poznání původní podoby staveb přilákaly pozornost mnoha badatelů. Nejstarším zdrojem informací je množství středověkých listin shromážděných v *Moravském diplomatáři*¹ a veduty města.²

---

¹ Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (CDM)

² Vítězslav Kollmann, *Ikongrafie Šternberka. Katalog grafik, kreseb, obrazů, fotografií a pohlednic do roku 1905*, Olomouc 1987.

Historik Vincenc Brandl zahrnul Šternberk do své *Knihy pro Každého Moravana*³, která byla vydána v roce 1863 a po druhé v roce 1892.⁴ Výkladem se odlišují. Zatímco v prvním vydání se ve větší míře věnuje rodu, jeho původu a z památek zmiňuje jenom okrajově kostel a hrad, v druhém vydání je jeho pozornost upřena spíše na nejvýznamnější památky. V nové verzi taktéž neukončuje text rodem pánů ze Šternberka, ale krátce prezentuje i novější dějiny.⁵

Dalšími zdroji jsou německy psané kroniky 19. a počátku 20. století. První je stručná kronika z roku 1865 od Eduarda Lazenského,⁶ kterou doplnil šternberský radní Josef Matzner.⁷ Používá ji jako východisko další kronikář a šternberský rodák Wilhelm Stief. *Dějiny města Šternberka na Moravě* byly jeho životní dílo. Vyšly ve dvou vydáních v roce 1894⁸ a následně kompletní po jeho smrti v roce 1934.⁹ Dílo Wilhelma Stiefa je poměrně rozsáhlé. Naneštěstí zde najdeme mnoho nepřesností, nebo již popřených faktů. Je proto jako samostatný zdroj nevhodná, ale ještě dnes můžeme ocenit její rozsah a podrobnost s jakou se věnuje jednotlivým rodům a historii až do roku 1927.

August Prokop¹⁰ a Viktor Pinkava¹¹ spočívají na počátku bádání o podobě hradu. Přestože August Prokop uvádí špatné datace, jeho popisy jsou v té době velmi podrobné. Naopak popisy Viktora Pinkavy nejsou komplexní, přesto byly zatím nejlepší psané českým jazykem. Popisy obou autorů obsahují chyby v datacích.

Vícekrát se objevuje i jméno českého historika Ladislava Hosáka. V první knize¹² nás autor spíše obecně obeznamuje o dobové situaci a jen dvakrát jmenovitě zmiňuje Šternberk. Hlavním tématem příspěvku je zakládání měst a rozvoj země s tím spojený. Další autor Zdeněk Opluštil¹³ popisuje podrobně historii celého Šternberska a hovoří spíše o širších historických souvislostech.

---

³ Vincenc Brandl, *Knihy pro každého Moravana*, Brno 1863.

⁴ Vincenc Brandl, *Knihy pro každého Moravana*, Brno 1892.

⁵ Vincenc Brandl, *Knihy pro každého Moravana*, Brno 2008.

⁶ Eduard Lazensky – Josef Matzner, *Chronik der Stadt Sternberg, anfangen vom Jahre 1241 bis inclusive 1865*, Sternberg 1865.

⁷ Kniha je psaná novogotickým lomeným písmem tzv. frakturou, proto není vhodná pro každého.

⁸ Wilhelm Stief, *Geschichte der Stadt Sternberg in Mähren von ihrem Ursprunge bis zur Gegenwart*, Sternberg 1894.

⁹ Wilhelm Stief, *Geschichte der Stadt Sternberg in Mähren*, Thayngen-Schaffhausen (Schweiz) 1934.

¹⁰ August Prokop, *Die Markgrafschaft Mähren in Kunstgeschichtlicher Beziehung*, Band I-II, Wien 1904.

¹¹ Viktor Pinkava, *Hrady a zámky župy olomoucké*. Hrad Šternberk, *Vlastivědný sborník pro mládež župy olomoucké* II, 1923, č. 4, s. 49–53. – Viktor Pinkava, *Hrady, zámky a tvrze moravské, I. svazek. Severní Morava (Olomúcko)*, Brno 1927.

¹² Ladislav Hosák, *Zakládání měst v Čechách a na Moravě*, *Vlastivědný sborník pro mládež župy Olomoucké* II, 1924, č. 9, s. 129–130.

¹³ Zdeněk Opluštil, *Šternbersko*, Bohuňovice 1931.

Chronologicky další knihou je *Historický místopis země Moravskoslezské* od již zmiňovaného Ladislava Hosáka.¹⁴ V kapitole o šternberském panství se zabývá proměnami v majetku, které jednotliví držitelé vykonali. Text je přesycený daty a podrobnostmi o vlastnictví, včetně seznamů měst, které další a další generace dostaly jako dědictví, věnem nebo vyženěním. Historie jako taková je velmi zkrácená a například husitské válce věnuje jenom jednu větu. V druhé části textu se zaměřuje na dějiny kláštera a změny v majetku s ním související.

Následujícím příspěvkem, který se věnuje konkrétně některé z památek, je *Šternberský hrad: památník staré české slávy*, jehož autorem je Josef Valíček. Pořád je zde minimum popisů a větší část zabírá historie.¹⁵ Velmi přínosný článek autorky Jiřiny Holínkové se věnuje majitelům hradu, konkrétně v husitské době.¹⁶

Cenným zdrojem informací je kapitola v knize *Šternberk na Moravě. Státní hrad, město a okolí*.¹⁷ Za ní najdeme prohlášení, že informace, jež nám předali, jsou „zcela novým přínosem uměleckohistorického poznání hradu.“¹⁸ S tímto výrokiem nelze než souhlasit. Součástí kapitoly je první kunsthistorický popis kaple a kamenosochařských detailů. Také se snaží vytvořit stavební vývoj hradu. Najdeme zde však drobné chyby, které lze označit za překlepy, příkladem je označení rukopisu královského jako zelenohorský¹⁹ anebo Petra ze Šternberka nazvat synem Alberta, a ne jeho synovcem.²⁰ Co je však víc podstatné, neuvádí, že některé jejich názory jsou pouze hypotetické a nejedná se o fakta. Další chybou jsou poměrně komplikované a často nekonkrétní popisy, které způsobují, že si konečný výsledek není lehké představit. Druhá kapitola v téže knize, jejímž autorem je jen Antonín Bartušek,²¹ napravuje přinejmenším jednu chybu a tentokrát správně označuje Petra ze Šternberka jako synovce Alberta.

Nepostradatelným pro bádání o původním gotickém klášterním kostele je příspěvek Václava Richtera. Kromě popisu půdorysu představuje své hypotézy.²² Další položka možná

---

¹⁴ Ladislav Hosák, *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 1938.

¹⁵ Josef Valíček, *Šternberský hrad: památník staré české slávy*, *Hlas Jeseníků. Týdeník Čs. sociální demokracie pro Severní Moravu* II, 1947, č. 25, s. 8.

¹⁶ Jiřina Holínková, *Majitelé panství šternberského v době husitské*, *Časopis Společnosti přátel starožitností* LVIII, 1950, č. 4, s. 233–235.

¹⁷ Antonín Bartušek – Taťána Kubátová, *Státní hrad Šternberk na Moravě*, in: Antonín Bartušek – Taťána Kubátová – Josef Valíček (red.), *Šternberk na Moravě. Státní hrad, město a okolí*, Praha 1951, s. 2–8.

¹⁸ *Ibidem*, s. 8.

¹⁹ *Ibidem*, s. 2.

²⁰ *Ibidem*, s. 4.

²¹ Antonín Bartušek, *Město Šternberk v dějinách výtvarného umění*, in: Antonín Bartušek – Taťána Kubátová – Josef Valíček (red.), *Šternberk na Moravě, státní hrad, město a okolí*, Praha 1951, s. 10–12.

²² Václav Richter, *Příspěvky k činnosti Frant. Ant. Grimma*, *Časopis společnosti přátel starožitností*, 1953, č. 4, s. 193–200.

ani nestojí za zmínku. Jedná se o knihu jejímž autorem je údajně Lubor Machytka,²³ ale jde v podstatě o zkrácenou verzi bádání Antonína Bartušky a Taťány Kubátové, přepisuje věty nebo jen parafráze, aniž by uvedl pravý zdroj.²⁴

Poslední kniha Ladislava Hosáka je opět *Historický místopis*.²⁵ Zajímavé je, že zde najdeme první zmínku v česky psané literatuře o existenci dvou klášterů ve Šternberku. Jinak jen velmi stručně píše o historii, uvádí základní roky a popisuje změny v území šternberského panství v průběhu staletí. V roce 1968 se František Láznička také věnuje dějinám Šternberka a českým základům na kterých město stojí.²⁶ Úkolem další publikace, jež vznikla na připomenutí 700 výročí od první zmínky o hradě, je stručně vyložit dějiny pro širokou veřejnost.²⁷

Josef Prucek se věnoval Šternberku velmi intenzivně. Nejdříve přispěl do bádání o dějinách augustiniánského kláštera.²⁸ V článku se věnuje ve stejném poměru augustiniánům a postavě biskupa a arcibiskupa Alberta ze Šternberka, jenž má na vývoji kláštera klíčový podíl. V dalším příspěvku je naopak hlavním tématem život Alberta.²⁹ Třetí téma jsou dějiny šternberských domů.³⁰ Přínos článku tkví v popise vývoje struktury města.

V knize *Československá historická města* z roku 1974³¹ najdeme jen krátký odstavec, a i zde je chyba v letopočtu. Autor píše, že klášter byl založený v roce 1391, může se jednat o překlep, přesto zásadní chybu.

Článek *Hradní kaple na moravském Šternberku*³² v časopise *Umění* přináší velké množství převratných informací. I přestože jsou hlavním tématem malby v hradní kapli, umělecko-historický průzkum a restaurátorský průzkum nám dopomohl i k novým poznatkům ohledně datace kaple. Také nezapomíná na důležitou roli biskupa Alberta ze Šternberka při vzniku kaple, proto je součástí článku i jeho životopis. Rovněž zde najdeme i informace o kostelu sv. Jiří a o existenci dvou klášterů, třebaže jen v poznámkovém aparátu.

---

²³ Lubor Machytka, *Šternberk na Moravě*, Olomouc 1960.

²⁴ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 2–8.

²⁵ Ladislav Hosák, *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*, Ostrava 1967.

²⁶ František Láznička, *Češi ve Šternberku*, Šternberk 1968.

²⁷ Josef Valíček, *O minulosti a současnosti města Šternberka*, Šternberk 1969.

²⁸ Josef Prucek, Archivní prameny k dějinám reformního augustinismu ve Šternberku 1371-1413, *Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci*, 1971, č. 152, s. 24–28.

²⁹ Josef Prucek, Albert ze Šternberka – raně humanistický mecenáš, in: *Výroční zpráva Okresního archivu v Olomouci za rok 1973*, Olomouc 1992, s. 295–296.

³⁰ Josef Prucek, K zpracování dějin šternberských domů, in: *Okresní archiv v Olomouci: zpráva o činnosti Okresního archivu v Olomouci za rok 1974*, Olomouc 1992, s. 49–51.

³¹ Oldřich Dostál, *Československá historická města*, Praha 1974.

³² Jiří Josefík – František Sysel – Milan Togner, Hradní kaple na moravském Šternberku, *Umění* XXIV, 1976, č. 3, s. 243–255.

Autorem dalších dvou příspěvků je Dušan Řezanina. V prvním z roku 1980³³ je další, snad nejvíc podrobný, životopis Albertův. Příspěvek nese název *Karlův diplomat biskup Albert ze Šternberka*, proto je zřejmé, že se věnuje vztahu mezi Albertem a Karlem IV. Dále poskytuje podrobný seznam zdrojů, který kriticky hodnotí a porovnává jednotlivé hypotézy o životních datech Alberta. Jako negativum můžeme vnímat jeho neustále skákání v životních situacích. Druhý článek z roku 1981³⁴ se zaměřuje na rozbor problematických hypotéz již zmíněného článku o hradní kapli v časopise *Umění*.³⁵

František Spurný nám v knize *Hrady a zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* z roku 1983³⁶ přehledně předestřel dějiny. Výjimečné je zde časné používání termínu *romantismus*. Autor spojuje legendu Jaroslava ze Šternberka s romantismem a následně poukazuje, jaký měl právě romantismus vliv na hrad, když prošel idealizovanou restaurací v duchu romantických zásad, a poté hodnotí výsledek přestavby.

V *Kulturním zpravodaji města Šternberka* vycházel po dobu dvou let cyklus s názvem *Staré Šternberské veduty. Nejstarší vyobrazení šternberského hradu*.³⁷ Autor cyklu je již několikrát zmiňovaný Josef Pucek. Chronologicky nás seznamuje s vedutami Šternberka, hodnotí jejich klady a nedostatky a přináší tak nové poznatky o původní podobě šternberských staveb.

V roce 1989 vycházel opět v *Kulturním zpravodaji města Šternberk* další cyklus, jehož autorem byl Miroslav Koudela. Pro nás jsou tentokrát nejvíce užitečná dvě první čísla. Jedná se o témata *1269 - První písemná zmínka o šternberském hradu*³⁸ a *1364 – Albert ze Šternberka, biskup zvěřinský, osvobozuje město Šternberk od úmrtí*.³⁹

Rok 1996 přináší pro naše bádání úrodné období. V tomto roce přibyly čtyři položky. Jako první nás Bohuslav Kaňák ještě jednou provádí historií Šternberka na počest 700. výročí

---

³³ Dušan Řezanina, *Karlův diplomat biskup Albert ze Šternberka, Přehled 1, Informační občasník středočeského sdružení katolického duchovenstva Pacem in Terris*, 1980.

³⁴ Dušan Řezanina, *Nový pohled na otázku umělecké výzdoby hradu Šternberka u Olomouce, Vlastivědný věstník moravský XXXIII*, 1981, č. 2, s. 211–213.

³⁵ Josefík – Sysel – Tognier (pozn. 32), s. 243–255.

³⁶ František Spurný (ed.), *Hrady a zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Severní Morava. Díl 2*, Praha 1983.

³⁷ Josef Pucek, *Staré Šternberské veduty. Nejstarší vyobrazení šternberského hradu, Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1983, č. 1-6, 11-12. – Josef Pucek, *Staré Šternberské veduty (Nejstarší vyobrazení šternberského hradu)*, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1984, č. 1, s. 12–13.

³⁸ Miroslav Koudela, *Šternberský historický kalendář aneb kapitoly z dějin Šternberska: 1269 - První písemná zmínka o šternberském hradu, Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1989, č. 1, s. 10–12.

³⁹ Miroslav Koudela, *Šternberský historický kalendář aneb kapitoly z dějin Šternberska: 1364 – Albert ze Šternberka, biskup zvěřinský, osvobozuje město Šternberk od úmrtí, Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1989, č. 2, s. 12–14.

první zmínky o městě roku 1296.⁴⁰ Dalším je článek *K počátkům města Šternberka* opět od již známých autorů Bohdana Kaňáka a Miroslava Koudela.⁴¹ Také kniha *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku* s heslem *Šternberk* je z roku 1996.⁴² Poslední je publikace *Šternberk slovem a obrazem*,⁴³ jejímž autorem je výše jmenovaný Miroslav Koudela a další autoři s Bohdanem Kaňákem a Janem Mrackým. Obsahuje historii téměř do současnosti, do roku 1992, a zběžný popis památek. Text přináší i přehlednou časovou osu nejvýznamnějších událostí.

Jedním z mála zdrojů, jenž se věnují kostelu Nejsvětější Trojice, a jediný, co tak činí samostatně, je krátký článek Vlasty Kauerové a Miroslava Koudely z roku 1999.⁴⁴ Zařadil jej do historických souvislostí počátku města. Text se jeví velmi podobný s výše uvedeným článkem *K počátkům města Šternberka*,⁴⁵ od stejného autora Miroslava Koudely, z čehož se dá soudit, že tato část je autorským výtvozem právě onoho z dvou autorů.⁴⁶

V rozsahu jedné strany v knize *Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko* se dozvídáme více o zachování středověkých domů v celé dosavadní literatuře. Nachází se zde podrobný výčet domů, ve kterých se zachovaly některé gotické a renesanční části.⁴⁷ Ve stejné publikaci, jen od jiného autora Tomáše Vítka, najdeme také heslo *Hrad Šternberk*⁴⁸ a heslo *Augustiniánský klášter*.⁴⁹

Text, jenž prezentuje jako jediný hmotné důkazy o existenci původního gotického klášterního kostela, je dílem skupiny autorů Miloslava Čermáka, Jaroslava Pešky a Jakuba Vrány. Komentuje nalezené objekty při archeologickém průzkumu kostela včetně objevených zbytků biskupa Alberta, Petra ze Šternberka a jeho manželky Anny a také zbytky gotického zdiva.⁵⁰

---

⁴⁰ Bohdan Kaňák, 700 let města Šternberka, *Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci*, 1996, č. 4, s. 30-39.

⁴¹ Bohdan Kaňák – Miroslav Koudela, *K počátkům města Šternberka*, *Střední Morava: kulturně historická revue*, 1996, č. 2, s. 4–12.

⁴² MP [Miroslav Plaček], heslo *Šternberk*, in: idem, *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1996, s. 334-335.

⁴³ Bohdan Kaňák – Miroslav Koudela – Jan Mracký, *Šternberk slovem a obrazem*, Olomouc 1996.

⁴⁴ Vlasta Kauerová – Miroslav Koudela, *K problematice založení kostela Nejsvětější Trojice ve Šternberku*, in: *Ročenka státního okresního archivu v Olomouci 1998*, Olomouc 1999, s. 163–166.

⁴⁵ Kaňák – Koudela (pozn. 41).

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Slavomíra Kašpárková, *Šternberk (okres Olomouc)*, in: Ivo Hlobil – Marek Perůtka (edd.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko*, Olomouc 1999, s. 228.

⁴⁸ TV [Tomáš Vítka], heslo *Hrad Šternberk*, in: Ivo Hlobil – Marek Perůtka (edd.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko*, Olomouc 1999, s. 230.

⁴⁹ TV [Tomáš Vítka], heslo *Augustiniánský klášter*, in: Ivo Hlobil – Marek Perůtka (edd.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko*, Olomouc 1999, s. 232.

⁵⁰ Miloslav Čermák – Jaroslav Peška – Jakub Vrána, *Pozoruhodné objevy v kostele Zvěstování Panny Marie ve Šternberku*, *Střední Morava kulturně historická revue*, 2000, č. 11, s. 4–17.

Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek z roku 2001 obsahuje krátký ale kvalitní popis křížové chodby bývalého kláštera augustiniánů kanovníků⁵¹ a také heslo *Šternberk Hrad*, kde se autor převážně věnuje kapli.⁵²

V roce 2002 vydal Karel Morav *Staré šternberské obrázky: zajímavosti a drobnosti ze šternberských dějin*.⁵³ Musíme ocenit přehlednost a důkladnost publikace a pozornost, jež věnuje dosud opomíjeným objektům jako například lázně nebo hřbitovy, brány atd. Naneštěstí se většina informací týká mladších dějin, přibližně od 90. let 16. století. Nepřímo se vyjadřuje k poloze zbořeného kostela sv. Jiří. Stejněho roku publikovala Vlasta Hlůzová knihu *Šternberské ulice*, kde se snaží zachytit nejpodstatnější rysy určující vznik pojmenování šternberských ulic a podrobnosti jejich vzniku a vývoje.⁵⁴

V *Encyklopedii moravských a slezských klášterů* najdeme znova klášter i s kostelem. Velká část textu se však zabývá novějšími dějinami, obsahuje množství historických faktů o proboštech a přestavbách, ale co se týče středověkých částí nebo popisu jejich tvarosloví, nenajdeme zde nic nového.⁵⁵

Největším přínosem *Ilustrované encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí* z roku 2007 je zcela určitě představení plánů z vídeňského lichtenštejnského archivu z roku 1780, které zobrazují půdorys hradu ještě před velkou rekonstrukcí v 19. století.⁵⁶

Až nečekaně přínosná se pro nás ukázala kniha *Šternberská madona: krásná socha krásného slohu*,⁵⁷ protože kromě sochy madony popisuje i některé kamenosochařské detaily hradní kaple. Taktéž velmi překvapivý byl příspěvek Evy Richterové, *Rezidence Alberta ze Šternberka ve Šternberku na severní Moravě*, ve kterém najdeme snad nejdůkladnější popis kaple, kde při svém bádání nezapomene vše odůvodnit a podložit důkazy, proto jsou její hypotézy ze všech nejvěrohodnější. Navíc přehledně rozděluje původní prvky od neogotické přestavby kaple.⁵⁸ Publikace Karla Kuči⁵⁹ také imponuje svou důkladností a krátce se věnuje

⁵¹ DL [Dobroslav Líbal], heslo Šternberk. Křížová chodba býv. kláštera augustiniánů kanovníků, in: idem, *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*, Praha 2001, s. 480.

⁵² DL [Dobroslav Líbal], heslo Šternberk. Hrad, in: idem, *Katalog gotické architektury v České republice do husitských válek*, Praha 2001, s. 480.

⁵³ Karel Morav, *Staré šternberské obrázky: zajímavosti a drobnosti ze šternberských dějin*. Šternberk 2002.

⁵⁴ Vlasta Hlůzová, *Šternberské ulice*, Šternberk 2002.

⁵⁵ Dušan Foltýn – Jiří Kroupa – Tomáš Vítek, Bývalá kanonie augustiniánů kanovníků s kostelem Zvěstování P. Marii, in: Dušan Foltýn (ed.), *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005, s. 662–668.

⁵⁶ MP [Miroslav Plaček], heslo Šternberk, in: idem, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, Praha 2007, s. 617–621.

⁵⁷ Ivo Hlobil, *Šternberská madona: krásná socha krásného slohu*, Šternberk 2007.

⁵⁸ Eva Richtrová, *Rezidence Alberta ze Šternberka ve Šternberku na severní Moravě*, in: Lenka Bobková – Jana Konvičná (edd.), *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14.-17. století. Korunní země v dějinách českého státu III. Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia konaného ve dnech 29.-31. března 2006 v Clam-Gallasově paláci v Praze*, Praha 2007, s. 171–185.

⁵⁹ Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. VII svazek*, Praha 2008, s. 320–337.

téměř každé památce ve městě. V periodiku *Přehled výzkumů* jsou dva příspěvky, které krátce informují o výsledcích archeologického a stavebně-historického průzkumu věže z roku 2006.⁶⁰ Na neposledním místě jsou stavebně-historické průzkumy, nezbytné pro kapitoly o *Kostele Nejsvětější Trojice*⁶¹ nebo *Měšťanské domy*.⁶² Také stavebně-historický průzkum kláštera⁶³ prohloubil naše poznání o zachovalých gotických částech.

Velmi přínosné byly i materiály, které mi ochotně poskytla správkyň hradu Helena Gottwaldová. Jedná se o devět souborů o konkrétních šternberských domech, které vycházejí z památkových průzkumů, jež v momentální situaci nešlo sehnat.⁶⁴

2 Historie města Šternberk od 13. do počátku 16. století

Tato kapitola slouží jako stručný úvod k dalším stavebně-historickým popisům, které jsou součástí každého katalogového hesla. Počátky dějin města, legendární i ty skutečné, jsou spjaté s rodem pánů ze Šternberka, který sídlil na hradě v letech 1253-1397.⁶⁵

První zprávu popisující události vzniku najdeme v kronice Přibíka Pulkavy z Radenína, ze 14. století. Jméno zakladatele nezmiňuje a popisuje ho jen neurčitě „nějaký urozený muž ze Šternberka, tehdy hejtman téhož města“.⁶⁶ Dále líčí jeho vítězství, nicméně už zde došlo k záměně a kronikář nazývá nepřátele Tatary. Proto se od té chvíle datuje hrad po roce 1241, kdy zde skutečně proběhly boje s mongoly, které díky podobnému vzhledu často označovali za Tatary.⁶⁷

---

⁶⁰ Jan Grégr – Václav Tomka – Richard Zatloukal, Areál hradu, p. č. 92/1. Vrcholný středověk, novověk. Hrad. Záchraný výzkum, in: Pavel Kouřil (red.), *Přehled výzkumů*. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky L, 2009, č. 1-2, s. 432–433. – Jan Grégr – Václav Tomka – Richard Zatloukal, Areál hradu, p. č. 92/1. Vrcholný středověk, novověk. Hrad. Záchraný výzkum. Lokace středu věže: X= -1106397,60; Y= -541951,81, in: Pavel Kouřil (red.), *Přehled výzkumů*. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky LI, 2010, č. 1-2, s. 476–477.

⁶¹ Vlasta Kauerová – Tomáš Vítek, Šternberk. *Kostel Nejsvětější Trojice* (stavebně-historický průzkum), Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Olomouci. Olomouc 1998.

⁶² Slavomíra Kašpárková – Vlasta Kauerová – Tomáš Vítek, *Šternberk. ul. Čsl. Armády 19* (stavebně-historický průzkum), Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Olomouci, Olomouc 1995. – Vlasta Kauerová – Tomáš Vítek, *Šternberk. Radniční č. 12* (stavebně-historický průzkum), Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Olomouci, Olomouc 1999.

⁶³ Vlasta Kauerová – Helena Richterová – Tomáš Vítek, *Šternberk. Bývalý augustiniánský klášter. Vstupní etapa* (stavebně-historický průzkum), Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Olomouci, Olomouc 2001.

⁶⁴ Viz. Soukromé poznámky poskytnuté správkyň hradu Helenou Gottwaldovou.

⁶⁵ Valíček (pozn. 27), s. 6.

⁶⁶ Kaňák – Koudela (pozn. 41), s. 4.

⁶⁷ *Ibidem*.

Ze záznamu v kronice, vycházela i legenda o Jaroslavu ze Šternberka, který porazil Tatary a za své hrdinské činy dostal pozemky severně od Olomouce, kde vzápětí postavil hrad Šternberk.⁶⁸ Dané znění najdeme v *Kronice české* Václava Hájka z Libočan.⁶⁹ Stejně informace prezentuje báseň slavného falša *Rukopisu královského* z 19. století. Skutečný boj proběhl v roce 1253 mezi Kumány s uherským králem Belou IV. v čele a moravským markrabím Přemyslem, později králem Přemyslem Otakarem II.⁷⁰

Legendární Jaroslav byl ve skutečnosti synem pravého zakladatele šternberské državy na Moravě, Zdeslava. Do roku 1241 užíval přídomek z Chlumce, ale po založení hradu Šternberk na Sázavě začal užívat přídomek ze Šternberka. Zdeslav měl na královském dvoře vysoké postavení a v roce 1253 byl jmenován i číšníkem moravským.⁷¹

Krátce před rokem 1262 předal správu nad moravskými statky svým třem synům Albertovi, Jaroslavovi a Zdeslavovi a otci zůstaly državy v Čechách. Po jeho smrti si synové rozdělili dědictví a Albert se stal jediným majitelem Šternberka.⁷² Albert I. byl purkrabím olomouckým.⁷³ Kolonizoval město německými obyvateli z Olomouce a zabíral dosud neobydlené zalesněné oblasti v okolí, protože měl zájem hlavně o nerostné bohatství, zakládal železné štoly, až jeho ctižádostivost vyústila ve velký spor s klášterem Hradisko v Olomouci.⁷⁴ Syn Štěpán ze Šternberka seděl na hradě mezi léty 1330 až 1357, a někdy v té době, z popudu své ženy Anny, založil špitál a zabezpečil jeho chod.⁷⁵

Nejvýznamnější osobností šternberského rodu byl Albert II., který se narodil kolem roku 1320 přímo na šternberském hradě. Traduje se nepodložený údaj, že studoval v Bologni a Paříži teologii, práva a filosofii. Byl blízkým společníkem Karla IV. V letech 1356 až 1364 se stal biskupem Zvěřinským. Listinou z 21. 11. 1364 osvobozuje biskup Albert město Šternberk od odúmrti již jako biskup Litomyšlský. Další roky 1368-1371 jsou vrcholem jeho církevní kariéry, protože se stává arcibiskupem magdeburským.⁷⁶ Od roku 1371 až do své smrti byl znovu litomyšlským biskupem. Zemřel 16. 1. 1380.

Posledním z rodu Šternberků byl Petr ze Šternberka. Zemřel 7. července 1397. S ženou Annou neměli děti. Po smrti si manželé jeho sester dědictví rozdělili. Kateřina byla manželkou

---

⁶⁸ Ibidem.

⁶⁹ Ibidem.

⁷⁰ Kaňák – Koudela (pozn. 41), s. 4.

⁷¹ Ibidem.

⁷² Ibidem, s. 5.

⁷³ Valíček (pozn. 27), s. 6.

⁷⁴ Pinkava (pozn. 11), s. 50. – Opluštil (pozn. 13), s. 26. – Koudela (pozn. 38), s. 11-12.

⁷⁵ Opluštil (pozn. 13), s. 19-41, 126.

⁷⁶ Hosák (pozn. 14), s. 605. – Řezanina (pozn. 33), s. 4, 7. – Koudela (pozn. 38), s. 12.– Koudela (pozn. 39), s.13.

Petra z Kravař, kterému připadlo šternberské panství.⁷⁷ Vdova po Petrovi ze Šternberka, Anna, zemřela před rokem 1402.⁷⁸

Kravařský rod vlastnil Šternberk v letech 1397-1466.⁷⁹ V město získává 1409 Šternberk, správní a soudní autonomii a taktéž právo mílové. Vše se tak děje díky listině Petra z Kravař.⁸⁰ Dále zavedl týdenní trh, čímž položil základy pro rozkvět města. Majitelkou panství v době husitské byla Eliška z Kravař, jenž zde seděla až do smrti v roce 1444. V době husitských válek stála na straně husitů. 6. července 1415 se na hradě sešla moravská šlechta, aby podepsala dopis proti upálení mistra Jana Husa. Husité obsadili město mezi lety 1430-1432, kdy jej osvobodilo spojené vojsko Olomouce, Litovle a Uničova. Vojsko odtáhlo 29. března 1432 poté, co si vyjednali svobodný odchod.⁸¹

Když Kravařové v roce 1466 vymřeli po meči, majetek si rozdělily dcery Jiřika z Kravař. Šternberk, hrad i město, získala Ludmila. Poprvé se provdala se za Albrechta Kostku z Postupic. Byl to přítel krále Jiřího z Poděbrad a díky tomu zde v roce 1469 o velikonočních svátcích přebýval. Její první manžel umírá v roce 1481. Vzápětí se znovu vdává a jejím druhým manželem byl Jan Berka z Dubé a Lipého.⁸² Posledním mužským majitelem z rodu Berků byl Jan Václav. Pozemky získala jeho dcera, která se provdala za knížete Karla z Minsterberka, jehož rod zde sídlil v letech 1570-1647, následně jeho potomci prodali panství Lichtenštejnům, v jejichž vlastnictví zůstal do roku 1945.⁸³

3 KATALOG

3.1 Kostel Nejsvětější Trojice, bývalý špitální kostelík Očišťování Panny Marie

Kostel leží v parku na jihu historického jádra v lokalitě bývalého Olomouckém předměstí. Je nejstarší dosud stojící sakrální stavbou ve Šternberku. Prošel složitým vývojem. Dnešní kostelík má klasicistní zevnějšek a uvnitř raně gotické jádro s renesančními částmi.⁸⁴ Jeho nejstarší historie je pro nás záhadou. K většině poznatků se museli badatelé dopracovat zpětně, včetně vzniku, funkce, umístění nebo stavu zachování.

⁷⁷ Holínková (pozn. 16), s. 233.

⁷⁸ Ibidem, s. 234.

⁷⁹ <https://www.sternberk.eu/?Itemid=801>, vyhledáno 12. 12. 2020.

⁸⁰ Kaňák – Koudela – Mracký (pozn. 43), s. 12.

⁸¹ Holínková (pozn. 16), s. 234. – Opluštil (pozn. 13), s. 28, 49. – Valíček (pozn. 27), s. 7.

⁸² Hosák (pozn. 14), s. 606. – Pinkava 1927 (pozn. 11), s. 52.

⁸³ <https://www.sternberk.eu/?Itemid=801>, vyhledáno 12. 12. 2020.

⁸⁴ Kauerová – Víték (pozn. 61), s. 24.

Neoplývá množstvím zdrojů a jeho existence se v literatuře uvádí jen zběžně. Největší zásluhy na výzkumu o kostele má zcela jistě Vlasta Kauerová, jež je autorkou všech našich klíčových zdrojů včetně stavebně-historického průzkumu z roku 1998. Spoluautorem je Tomáš Vítek. Ve stejném roce s Miroslavem Koudelou publikuje článek *K problematice založení kostela Nejsvětější Trojice ve Šternberku*⁸⁵ a v třetím příspěvku sama shrnuje výsledky průzkumu.⁸⁶ Jeho založení a údajný zánik v 18. století jsou popsány v publikaci *Šternberk slovem a obrazem*.⁸⁷ Ve 14. století to byl kostelík Očišťování Panny Marie, ale nevíme, zda měl toto zasvěcení od počátku své existence. Patrocinium se změnilo na kostel Nejsvětější Trojice až v 19. století.⁸⁸

Dlouhou dobu byla jeho existence primárně spojována se špitálem, proto se pro něj ustálilo pojmenování *špitální kostelík*. Stavby mají společnou minulost, ale nevznikly ve stejné době.⁸⁹ Označení je zřejmě další důvod, proč se rozšířilo mylné povědomí, že byly objekty založené současně. Tvarosloví kostela spadá do 2. poloviny 13. století, tudíž neodpovídá ani době založení špitálu v první třetině 14. století. Dalším důkazem jiné doby vzniku je, že stavby nejsou propojené. Vlasta Kauerová upozorňuje na skutečnost, jak lze i z několika známých příkladů středověkých špitálů vidět, že hlavní budova byla s kaplí vždy propojená, jelikož byla důležitou částí špitálu. V našem případě tomu tak není, jak vidíme i na nejstarší šternberské vedutě z roku 1727.⁹⁰ Protože se předpokládalo, že stavby vznikly současně, rok, který byl v literatuře prezentován jako letopočet založení špitálu, se následně začal objevovat jako rok zřízení kostela i špitálu.

Již Wilhelm Stief vročil vznik špitálu do roku 1339 a odkazuje na listinu z téhož roku vydanou Štěpánem ze Šternberka.⁹¹ V domnělé zakládací listině se ve skutečnosti o něm vůbec nehovoří.⁹² V roce 1971 Josef Pucek uvádí pro obě stavby stejný rok založení.⁹³ Karel Morav zvažuje i možnost, že Štěpán ze Šternberka kostelík jenom obnovil.⁹⁴ V knize *Šternberk slovem a obrazem* se o dataci kostela nepíše, avšak rok vzniku špitálu se nezměnil.⁹⁵

---

⁸⁵ Kauerová – Koudela (pozn. 44), s. 163–166.

⁸⁶ Vlasta Kauerová, *Kostel Nejsvětější Trojice ve Šternberku (Výsledky stavebně-historického průzkumu)*, Střední Morava. *Kulturně historická revue* IV, 1998, č. 7, s. 68-72.

⁸⁷ Kaňák – Koudelka – Mracký (pozn. 43), s. 15.

⁸⁸ *Ibidem*, s. 68.

⁸⁹ *Ibidem*, s. 68-72.

⁹⁰ Kauerová – Vítek (pozn. 61), s. 13, 17, 21.

⁹¹ Stief (pozn. 8), s. 5.

⁹² Kauerová – Vítek (pozn. 61), s. 21.

⁹³ Pucek (pozn. 28), s. 24.

⁹⁴ Morav (pozn. ?2002), s.8. – <https://pamatkovykatalog.cz/kostel-nejsvetejsi-trojice-14694634>, vyhledáno 10. 12. 2020.

⁹⁵ Kaňák – Koudelka – Mracký (pozn. 43), s. 15.

Pozdější listina, datovaná 27. února 1376, potvrzuje, že jej opravdu založil, jenom to nemuselo být daného roku. Albert ze Šternberka v listině prohlašuje, že špitál založili jeho rodiče Štěpán a Anna.⁹⁶

První přímá zmínka pochází až z 3. února 1376, kde olomoucký biskup Jan ze Středy poroučí, aby byl kostelík udržovaný i nadále, i když byl špitál přesunutý do vnitřního města. Druhá zmínka je taktéž z roku 1376 z listiny vydané 27. února, kde se poprvé objevuje jeho zasvěcení.⁹⁷

Albertova iniciativa pro kostel znamenala dvě výrazné změny. Stal se majetkem kláštera a předměstským kostelíkem. V roce 1376 biskup Albert ze Šternberka obehnal město hradbami. Tím vzniklo Olomoucké předměstí za jižní městskou bránou, kde stál špitál s kostelem. Proč nebyl spolu se špitálem zahrnut do hradeb, se snaží odůvodnit Karel Morav. Lokalita, ve které se nalézá, je poněkud stranou, a kdyby stavby biskup Albert neopomenul, městské hradby by ztratili svůj pravidelný tvar, a tím by utrpěla i jejich účinnost při obraně, a tudíž je Karel Morav toho názoru, že „*městský architekt skutečně volil to nejlepší*“.⁹⁸

I když jsou první zmínky o kostele ze 14. století, historie objektu s velkou pravděpodobností sahá až k počátkům města. Původně byl nespíš farním kostelíkem předlokačního osídlení. Po založení kostela sv. Jiří, zmiňovaném v roce 1296, „*se stal předměstským kostelem filiálním a později byl při něm zřízen špitál*“.⁹⁹

Protože listina z roku 1296, která obdarovává farní kostel, nejmenuje patrocinium, nabízí se otázka, zda se náhodou nejedná o stejný kostel. Vyvrací to kromě nepraktické polohy daleko od hradu, nevhodné pro farní kostel města, i jeden přímý důkaz. V listině z roku 1376 jsou jmenovány oba kostely, jež jsou předány „*augustiniánům do duchovní správy*“.¹⁰⁰

Na jeho původní funkci se zapomnělo a badatelé se k ní nemuseli dopátrat zpětně. Jestli by se skutečně jednalo o předlokační farní kostel, musel být starší než farní kostel zmiňovaný v roce 1296. Vlasta Kauerová posunula hypotetickou dataci po roce 1250.¹⁰¹

Karel Morav předpokládá, že vesnice existovala v první čtvrtině 13. století, tudíž mohl zde stát i kostelík. Jedná se však jen o hypotézu.¹⁰²

---

⁹⁶ Kauerová (pozn. 86), s. 68. – Kauerová – Koudela (pozn. 44), s. 164.

⁹⁷ Kauerová (pozn. 86), s. 68.

⁹⁸ Morav (pozn. 53), s. 8.

⁹⁹ Kauerová (pozn. 86), s. 69.

¹⁰⁰ Ibidem (pozn. 86), s. 69, 71.

¹⁰¹ Kauerová – Vitek (pozn. 61), s. 24.

¹⁰² Karel Morav, K počátkům města Šternberka, in: Karel Morav, *Z dějin šternberské městské správy* (strojopis), Olomouc 1979, Státní okresní archiv v Olomouci, s. 2.

3.1.1 Popis

Kostelík orientovaný na jihovýchod má jednoduchou koncepci. Skládá se z podlouhlé obdélníkové lodi, na níž navazuje užší téměř čtvercový presbytář. K levé zdi uprostřed lodi přiléhá nízký a malý, taktéž téměř čtvercový, přístavek sakristie. Původně neměl opěrný systém a jeho presbytář byl nižší než loď. Jeho základní půdorysné rozvržení je, jak se ukázalo při průzkumu v roce 1998, původní.¹⁰³ Jediné detaily tvarosloví, jež přetrvaly do dneška, jsou části oken, vítězný oblouk v presbytáři a pozůstatky pravděpodobně žebrové klenby.

Na obou čelních stranách se zachovaly fragmenty úzkých štěrbinových okének, dvou na jihozápadní stěně a jednoho okénka na jihovýchodě zdi presbytáře, „s *oboustranně sešikmenými špaletami*“.¹⁰⁴ Z oken se zachovala pouze spodní část a záklenky byly odstraněny při zvětšení oken. V presbytáři najdeme jednoduchý vítězný lomený oblouk bez profilace, na kterém se zachoval malý pozůstatek gotické nástěnné malby. Fragment nebude možné poctivě zhodnotit, dokud neproběhne celoplošné odkrytí.¹⁰⁵ Kostelík byl pravděpodobně zaklenut křížovou klenbou, protože se zachovaly „ve výšce asi 2,5 m *cihlové vysprávky po odstranění patek klenby*“.¹⁰⁶

Pravouhlý presbytář a jednoduchý lomený oblouk ho řadí mezi románsko-gotické venkovské kostely 2. poloviny 13. století. Není možné bližší časové určení, protože se nezachoval dostatek detailů.¹⁰⁷ Jaké změny kostel prodělal v období od 15. do 18. století je pro nás záhadou.¹⁰⁸ Je vyobrazený až na první vedutě města roku 1727. Liší se tvarem a umístěním sanktusníku, ale základní hmotou se shoduje s dnešním kostelíkem, jen počet oken neodpovídá skutečnosti, avšak jejich tvar se příliš neliší od nalezených fragmentů.¹⁰⁹ V první polovině 19. století jej výrazně proměnila přestavba, která mu dala dnešní jednoduché klasicistní vzezření.¹¹⁰ Před rokem 1998, před památkový průzkumem, se v literatuře píše, že kostel byl zbořen a znovu postaven roce 1775.¹¹¹

Další vyobrazení je z roku 1830. Jedná se o „*plán opravy střechy a přestavby nové sakristie, vypracovaný městským stavitelem Jacobem P. Snietiwym*“.¹¹² Ve stejném roku začala

---

¹⁰³ Kauerová (pozn. 86), s. 68-72. – Kauerová – Tomáš Vítek (pozn. 61), s. 13, 17.

¹⁰⁴ Kauerová (pozn. 86), s. 68, 69.

¹⁰⁵ Kauerová – Vítek (pozn. 61), s. 14, 24, 29.

¹⁰⁶ Kauerová (pozn. 86), s. 70.

¹⁰⁷ Ibidem, s. 68. – Kauerová – Vítek (pozn. 61), s. 17.

¹⁰⁸ Kauerová (pozn. 86), s. 68, 69.

¹⁰⁹ Ibidem, s. 69

¹¹⁰ Kauerová – Vítek (pozn. 61), s. 28.

¹¹¹ Kaňák – Koudelka – Mracký (pozn. 43), s. 15.

¹¹² Kauerová (pozn. 86), s. 70.

přestavba. Podstatné je, že je na vyobrazení presbytář nižší než loď, ale dnes jsou výškově stejné. Rozšířili sakristii a vytvořili novou střechu a sanktusník, tentokrát umístěný nad presbytářem.¹¹³

3.2 Hrad Šternberk

Spolu s klášterním kostelem je hrad největší dominantou města. Stojí na výběžku skalního masivu na okraji pohoří Nízkého Jeseníku. Pod ním leží svažité terasa, kde bylo těsně po založení hradu vybudováno podhradní osídlení, proto nikdy nestál zcela osamocen. Ve vztahu k městu je situovaný severovýchodně od Horního náměstí.¹¹⁴

Jelikož založení hradu úzce souvisí se založením města, je součástí každé knihy, která pojednává o vzniku Šternberka a jeho dalších dějinách. Přesto se mu v počáteční literatuře věnuje minimální pozornost. Například Vincenc Brandl ve svém druhém vydání *Knihy pro každého Moravana*,¹¹⁵ popisuje hrad jenom jako “ležící již v rozvalinách.”¹¹⁶ Jeho líčení je víc zarážející, když si uvědomíme, že v době vydání byla monumentální neogotická přestavba již dokončena.¹¹⁷ Nabízí se otázka, proč tuto informaci nezahrnul do knihy. Zvláště když se jedná o druhé vydání, které mělo zřejmě odstranit nedostatky první verze z roku 1863, tedy z doby, kdy byl hrad skutečně v bíděm stavu. Není to ani automatický přepis, protože popis hradu se v první verzi vůbec nenachází.¹¹⁸ Zásluhy Vincence Brandla tkví však v něčem jiném. Právě on zařadil vznik hradu “do správných časových a historické souvislosti”.¹¹⁹

Viktor Pinkava¹²⁰ je první, kdo se šternberským hradem zabýval samostatně. V roce 1923 publikoval příspěvek ve *Vlastivědném sborníku pro mládež župy olomoucké*, a zanedlouho poté v roce 1927 měl Šternberk samostatnou kapitolu v knize *Hrady, zámky a tvrze moravské*.¹²¹ Obsah se příliš neliší od textu zabývajících se historií města. Důležité je, že zde najdeme první stručné popisy některých částí hradu, např. věže nebo paláce.

---

¹¹³ Ibidem, s. 70.

¹¹⁴ Valíček (pozn. 15), s. 8. – MP (pozn. 56) – Kuča (pozn. 59), s. 328.)

¹¹⁵ Brandl (pozn. 4).

¹¹⁶ Ibidem, s. 407.

¹¹⁷ Regotizační přestavba probíhala přibližně v letech 1883-1890.

¹¹⁸ Brandl (pozn. 3), s. 332–333.

¹¹⁹ Kaňák – Koudelka, K počátkům města (pozn. 41), s. 4.

¹²⁰ Pinkava 1923 (pozn. 11), s. 49–53.

¹²¹ Pinkava 1927 (pozn. 11).

V roce 1947 další autor Josef Valíček publikoval krátký článek s názvem *Šternberský hrad: památník staré české slávy*,¹²² v němž v rámci stručného popisu hradu uvádí blíže neurčená “*středověká, krásně zdobená okna*”.¹²³ Je těžké určit, co je předmětem popisu, protože z původních gotických oken se zachoval jen fragment. Jelikož ve výkladu používá plurál, nejbliže popisu jsou renesanční lodžie z 16. století s dvěma arkádami, které jsou zdobené.

Bohatým zdrojem nových informací o podobě hradu a všech jeho částech je kapitola v knize *Šternberk na Moravě. Státní hrad, město a okolí* napsaná Antonínem Bartuškem a Taťánou Kubátovou.¹²⁴ Jejich výroky byly hojně citované a vyřčené hypotézy se staly častým opakováním fakty. Dnes, kdy poznání dosáhlo hlubší úrovně, víme že některé z převratných objevů jsou pouze domněnky a byly úspěšně vyvráceny.

V roce 1996 popis hradu Miroslava Plačka¹²⁵ přináší další hodnotné informace. Především se snaží určit původní polohu brány. Zajímavé je taktéž použití nové terminologie. Mluví o hradní věži jako o bergfritu. Není to převratná změna, ale přesto je zvláštní, že hláska byla takto nazvána až na konci 20. století, i když už před tím se autoři shodli, že věž nikdy neměla obytnou funkci a byla určena jen na obranu.

Nelze opomenout příspěvek Jana Štětiny,¹²⁶ který nejenže popsal, jak se hrad v průběhu času měnil, ale také zhotovil kresebné rekonstrukce tří stavebních fází hradu¹²⁷. Na článku spolupracoval i Tomáš Vítek, jenž se o Šternberk opakovaně zajímal, a tudíž jeho spolupráce potvrzuje věrohodnost vzniklých rekonstrukcí.

3.2.1 Stavebně-historický vývoj hradu

Podoba hradu je výsledkem iniciativy několika šlechtických rodů, kteří si pochopitelně jistě chtěli zvelebit a přizpůsobit své nové sídlo a zároveň museli opravit škody způsobené různými faktory, např. přírodními katastrofami, válečnými boji atd. I s dnešním stavem poznání se podařilo rekonstruovat jen tři vývojové stavební fáze a stále je v jejich koncepci prostor na spekulace.

---

¹²² Valíček (pozn.15), s. 8.

¹²³ Ibidem, s. 8.

¹²⁴ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 2–8.

¹²⁵ MP (pozn. 42), 334–335.

¹²⁶ Štětina (pozn. 132), s. 17–20.

¹²⁷ Stavebních fází bylo mnohem více, neznáme přesný počet.

Nejprve je na nutné vyvrátit tvrzení, že Zdeslav založil hrad na místě, kde již stála tvrz. Autoři Antonín Bartušek a Taťána Kubátová prohlašují, že jde o názor starších místních vlastivědných spisovatelů, ale jelikož dílu chybí poznámkový aparát, nelze dohledat, kde tuto informaci našli, ani já jsem ji při svém průzkumu neobjevila.¹²⁸

Když pomineme legendární založení, jehož kontext je vysvětlen v kapitole o *Historii města*, pak můžeme vročit vznik hradu po roce 1253 a před rok 1269. Tedy mezi rok, kdy Zdeslav ze Šternberka získal pozemky a rok, kdy byl hrad poprvé zmíněn v listině pojednávající o sporu mezi Albertem I. a klášteřem Hradisko v Olomouci.

Šternberkové vlastnili hrad téměř 150 let a za danou dobu byl několikrát přestavěn.¹²⁹ Jediná část, o které si byly autoři jistí, že pochází z 2. poloviny 13. století, byla věž. O zbylých nejstarších částech se mohlo pouze polemizovat. Viktor Pinkava tvrdí, že Šternberkové „*nezůstavili viditelných a svým znakem ověřených památek stavitelských*“.¹³⁰ Z čehož si můžeme vyvodit, že autor nevěděl, které části jsou původní, a také že na hradě nenajdeme znaky šternberského rodu, jež by označily části postavené šternberským rodem. První tvrzení lze vysvětlit nedostatkem poznání v té době, ale dnes už úspěšně vyvrátit. V současnosti máme lepší představu, jaké bylo původní rozvržení hradu. Druhé prohlášení je, domnívám se, chybou autora. V době vydání knihy v roce 1923 již hrad prošel renovací, proto by mělo být jednoduché identifikovat znaky v kapli. V roce 1927 Pinkava naštěstí upravuje své tvrzení a dodává, že výjimkami jsou věž a kaple.

Antonín Bartušek a Taťána Kubátová rozšiřují povědomí o nejstarších částech hradu a doplňují, že mezi ně patří ještě pozůstatek opevnění a zeď hlavního paláce. Tato blíže neurčená stěna není viditelná pouhým okem, byla pozměněna dalšími přestavbami a začleněna do stavby.¹³¹

Jan Štětina podobu hradu na konci 13. století rekonstruuje následovně. Hradní jádro bylo pravidelného obdélníkového půdorysu se severovýchodním skoseným nárožím s věží.¹³² Hradby měly více než 10 metrů a na východní straně s věží měla zeď formu vysokého štítu. Nelze však původní výšku zrekonstruovat na základě pozůstatku provázání věže s hradbou,

---

¹²⁸ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 2–8.

¹²⁹ Šternberkové pobývali na hradě v letech 1253-1397

¹³⁰ Pinkava 1923 (pozn.11), s. 52.

¹³¹ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 2–8.

¹³² Jan Štětina, Stavební proměny hradu Šternberka na Moravě v kresebných rekonstrukcích, *Hláska. Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka XXII*, 2011, č. 2, s. 17–20.

protože všechny známky byly odstraněny při rekonstrukci v 19. století. Palác se nacházel uvnitř hradeb v protilehlém rohu jako věž, v jihozápadní části areálu, pravděpodobně aby byl co nejlépe chráněný. Palácová budova byla obdélná, ale neznáme ani počet pater, ani podobu interiéru. Původní umístění ranně gotické kaple v paláci se jeví pravděpodobné, ale ne nezbytně autor rekonstrukce zvažuje i samostatně stojící budovu. Na kresbě nenajdeme vnější opevnění z toho důvodu, že o jeho vzhledu nic nevíme. Kolem severovýchodní zdi se ještě táhl zaoblený šíjový příkop, za nímž leželo nejstarší podhradí neznámé podoby.¹³³

Ani dnes nelze říct, jak se základní podoba měnila v rukách dalších majitelů, dokud ji nepřevzal Albert II., avšak ani jeho fázi podoby hradu se nepodařilo rekonstruovat. Jan Štětina prezentuje některé hypotézy. Lze předpokládat rozšíření obytných prostor kvůli vzrůstajícím nárokům hradních pánů.¹³⁴

V době, kdy Šternberku věnoval pozornost biskup Albert,¹³⁵ se na hradě i ve městě událo mnoho změn. Albertově iniciativě je připisováno jižní křídlo, ve kterém najdeme hradní kapli. Právě kaple jako jediná je určitě zcela jeho výtvozem narozdíl od jižního paláce, u kterého můžeme pochybovat, jestli jej jen nerozšířil, víme však že nejpozději v této době měl dvoukřídlovou dispozici. Parkánová hradba kolem celého hradu vznikla pravděpodobně také v poslední čtvrtině 14. století, možná je i datace na počátku 15. století.¹³⁶

Obdobím, kdy se atraktivní poloha hradu stala jeho nevýhodou, byla léta 1430-1432 za husitských válek. Výhodnost jeho pozice si povšimnul i Prokop Holý, který v roce 1430 hrad dobyl a stal se tak základnou, odkud husitská stráž ovládala a plenila celý kraj, než vojsko spojených měst Šternberk v roce 1432 osvobodilo. Víme, že husité nadělali velké škody ve městě, klášteře i v okolí města, nicméně o poškození hradu se v literatuře přímo nehovoří. Podle Viktora Pinkavy "*Městečko s klášteřem lehli popelem*".¹³⁷ Je nepravděpodobné, že by hrad vyvázl po husitském okupování a následných bojích o osvobození beze škody. Zřejmě ale není možné zjistit, jaké škody husité napáchali. V této době hrad už nepatřil pánům ze Šternberka, ale dostal se do držení rodu pánů z Kravař. Víme jistě, že další majitelé také nezůstali nečinní a hrad přestavovali. Jedním z důvodů byla jistě jeho obnova po roce 1432.¹³⁸

Co dalšího nasvědčuje, že byl hrad poškozen, je poměrně rozsáhlá přestavba, kterou inicioval Jiří Strážnický z Kravař.¹³⁹

---

¹³³ Jan Štětina (pozn. 132), s. 17.

¹³⁴ Ibidem, s. 18.

¹³⁵ Ibidem.

¹³⁶ MP (pozn. 56), s. 618. – Jan Štětina (pozn. 132), s. 18.

¹³⁷ Pinkava 1923 (pozn. 11), s. 51.

¹³⁸ Pinkava 1923 (pozn. 11), s. 49–53. – Valíček (pozn. 15), s. 8.

¹³⁹ Kuča (pozn. 59), s.328.

Na kresebné rekonstrukci 2. poloviny 15. století vidíme výraznou změnu v dispozici a složitosti hradního komplexu. Přibylo hned několik objektů. Je zde zakreslena i kaple o které víme, že patří do starší fáze výstavby. Nových je několik hranolových věží, jež navazují na nově rozšířený parkán. Nový je i opěrný pilíř obdélného půdorysu, jenž je připojený diagonálně na nároží dvou palácových křídel. Právě jako důsledek nedávných bojů došlo k další modernizaci opevnění. Na západní straně byla součástí parkánu ještě čtvercová věž, která je dnes dochovaná jako součást mladšího renesančního křídla, avšak jen v dolní části. Na kresebné rekonstrukci je z ní vidět jenom stříška. Ve východní části areálu přibyla mohutná bašta sousedící s bránou a obdélné předbraní.¹⁴⁰

Další majitelé hradu, Berkové z Dubé a Lipého, kolem roku 1507 začali s úpravou interiérů a v roce 1527 posunuli parkánovou zeď více na sever. Snad již v roce 1536 stálo díky nim pod hradem, směrem k městu, dnešní podhradí.¹⁴¹ Zřejmě před polovinou 16. století vzniklo i úzké pozdně gotické nebo možná ranně renesanční křídlo na severní straně areálu. Tato zástavba vyplňovala prostor mezi již existujícím palácem a věží. Dnes bychom ho marně hledali, protože zcela zaniklo. Důkazem, že kdy existovalo, byly otisky na plášti věže, ale protože byla hláska v 19. století také upravena, ani tyto stopy zde volným okem nevidíme. Tímto křídlem se „dovršila obvodová zástavba jádra, jehož další zástavba napříště vznikala na úkor parkánu“¹⁴². Další přestavba v letech 1544 až 1560 výrazně deformuje pravoúhlé rozvržení hradu. Jelikož stojí na skalnatém útvaru, jeho dispozice se tomu musely přizpůsobit. Kvůli nedostatku prostoru nemohly být pravidelné. Berkové využili prostor na jihozápadě mezi opěrákem a hranolovou věží, jež patří do kravařské stavební fáze.¹⁴³

Stavební počiny Berků z Dubé a Lipé jsou již raně renesanční, jak dokazují síťové klenby s hraněmi v přízemí jejich přistaveného křídla, nebo lodžie na západním průčelí.

V roce 1570 se stal hrad majetkem knížat Minsterberských, kteří ho získali vyženěním. Na začátku 18. století ho koupily Lichtenštejnové. Nevěnovali mu pozornost, hrad chátral, až Jan II z Lichtenštejna zahájil regotizační přestavbu v 19. století.¹⁴⁴

---

¹⁴⁰ Kuča (pozn. 59), s. 328. – Jan Štětina (pozn. 132), s. 18-19.

¹⁴¹ Kuča (pozn. 59), s. 328.

¹⁴² Jan Štětina (pozn. 132), s. 19.

¹⁴³ DL (pozn. 52), s. 480. – Ibidem, s. 19.

¹⁴⁴ MP (pozn. 56), s. 620.

3.2.2 Věž

Vznikla společně s hradním jádrem v 2. polovině 13. století. Nejenže patří k nejstarším částem první fáze výstavby, navíc je jedinou volně viditelnou partií. Právě díky svému zjevnému stáří byla popisována již prvními badateli, kteří se zajímali o hrad.¹⁴⁵

Viktor Pinkava¹⁴⁶ dobu vzniku pojí s postavou Alberta I., který by měl být i iniciátor stavby opevnění hradu. Nová bezpečnostní opatření se stala nutností po roce 1278,¹⁴⁷ kdy v zemi „řádilo pěstní právo“.¹⁴⁸ Daná datace je nejpozdější, jakou v literatuře najdeme. Jestli by byla správná, znamenalo by to, že věž nestála ani v době, kdy je hrad poprvé zmíněn v listině z roku 1269.¹⁴⁹

V *Přehledu výzkumů* z roku 2010 autoři datují vznik věže nejspíše do třetí čtvrtiny 13. století.¹⁵⁰

Její poloha, podoba i doba vzniku dokazuje, že měla obrannou funkci.

Hlása byla situována na západní nejzranitelnější straně hradu, kde poblíž se nacházela přístupová cesta s nejstarší hradní bránou. Nestála osamoceně ale jako součást štítové hradní zdi. Dalším posílením její obranné funkce se stal šíjový příkop pod věží.¹⁵¹ Dnes dosahuje výšky 25 m, ale původně byla ještě vyšší a výrazně hrad převyšovala. V průměru měří téměř 11 m s lomeným zdívem silným skoro 4 m. Uvnitř měla jen dřevěnou konstrukci a podlahy, avšak žádné klenutí. Nahoře bylo centrum obrany, ochoz na krakorcích. Její obranný účel potvrzuje i absence vchodu v přízemí.¹⁵²

Na jižní straně lze vidět dva otvory v různé výšce a dva krakorce vedle nižšího z otvorů. Nejvyšší je vylámané okno neznámého stáří. Vchody byly ve výšce 8-10 m.¹⁵³

Lomený portál byl propojen můstkem s původní hradbou, který v případě ohrožení bylo možné strhnout. Tento portál je jediným detailem na věži, jež se hlásí k raně gotickému tvarosloví.

---

¹⁴⁵ Pinkava 1923 (pozn.11), s. 49–50.

¹⁴⁶ Pinkava 1927 (pozn. 11).

¹⁴⁷ Po smrti krále Přemysla Otakara II.

¹⁴⁸ Pinkava 1923 (pozn. 11), s. 49.

¹⁴⁹ MP (pozn. 56), s. 617.

¹⁵⁰ Grégr – Tomka – Zatloukal 2010 (pozn. 60), s. 476

¹⁵¹ MP (pozn. 56), s. 617.

¹⁵² Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 2-8. – Grégr – Tomka – Zatloukal 2009 (pozn. 60), s. 432. – Grégr – Tomka – Zatloukal 2010 (pozn. 60), s. 476 – Spurný (pozn. 36), s. 235. – Pinkava 1923 (pozn. 11), s. 49–53.

¹⁵³ Grégr – Tomka – Zatloukal 2009 (pozn. 60), s. 432.

Vchod je „vsazený do obdélné vpadliny padacího můstku.“¹⁵⁴ Žádné další detaily, které by přiblížili dobu vzniku, věž nemá a vzhledem k její čistě obrané funkci možná nikdy neměla.¹⁵⁵ Druhý vstup byl zazděn na počátku 20. století a znovuobjeven při záchranném průzkumu započatém v roce 2006. Propojoval věž a hradní křídlo mezi věží a palácem, který už neexistuje.¹⁵⁶ Dva krakorce jsou možná pozůstatkem ochozu neznámé podoby.¹⁵⁷ Nepřístupný prostor v přízemí se ve věžích často využíval jako hladomorna nebo skladiště. Nevíme, jaký účel měl ve šternberské věži. Jedině Josef Valíček ji nazývá *lidomornou*,¹⁵⁸ avšak neuvádí žádný konkrétní důkaz.

Její současný stav je výsledkem dvou požárů,¹⁵⁹ jenž jí výrazně poškodily a regotizační přestavby v 19. století, která se pokoušela škody napravit. První požár 22. dubna 1678 zaznamenal Mikuláš František Kerner v hnojické kronice. Kromě podrobného popisu průběhu požáru, zobrazil i hrad s věží. Hrad na perokresbě není v plamenech, spíše šlo o zachycení původního vzezření věže, protože muselo být jasné, že dřevěný ochoz a střecha nemůžou požár přežít. Zbytek hradu je nakreslen velmi schematicky. Požár způsobil blesk, jež udeřil rovnou do věže, která zůstala bez krovů a střechy až do 19. století, kdy získala dnešní nízkou a jednoduchou střechu.¹⁶⁰

Při přestavbě hradu v 19. století věž snížili a byl obnovený vnější plášť, jež zničil pozůstatky, které by nám napověděly, jak vysoká byla hradba kolem ní. V rámci přestavby byla zbudovaná i vyvýšená terasa, na které stojí.¹⁶¹ V roce 2006 se v rámci záchranného archeologického a stavebně-historického průzkumu podnikly první kroky k přetvoření věže na rozhlednu. Také se doufalo v nalezení původního vchodu v přízemí. Pak by věž byla „unikátní příklad hradní architektury“,¹⁶² avšak průzkum to popřel.¹⁶³

Znova při průzkumu v roce 2006 zjistili, že uvnitř věže je cihlová klenba pod úrovní prahu vyššího z portálů. Není však původní a vznikla pravděpodobně až v 19. století při rekonstrukci. Důkazem je, že ani pod odpadovou vrstvou nebyly zjištěny stopy po požáru,

---

¹⁵⁴ Jan Štětina (pozn. 132), s. 18.

¹⁵⁵ MP (pozn. 56), s. 617. – Richtrová (pozn. 58), s. 171.

¹⁵⁶ Grégr – Tomka – Zatloukal 2010 (pozn. 60), s. 477.

¹⁵⁷ http://221351_web.fakaheda.eu/hrady/moravsky_sternberk.html, vyhledáno 6. 12. 2020.

¹⁵⁸ Valíček (pozn. 15), s. 8.

¹⁵⁹ V letech 1678 a 1681 postihli hrad 2 požáry

¹⁶⁰ Josef Pucek (pozn. 37), s. 8. – Grégr – Tomka – Zatloukal 2009 (pozn. 60), s. 432.

¹⁶¹ Grégr – Tomka – Zatloukal 2009 (pozn. 60), s. 432. – TV (pozn. 49), s. 230.

¹⁶² Grégr – Tomka – Zatloukal 2010 (pozn. 60), s. 477.

¹⁶³ *Ibidem*, s. 477.

žádná destrukce ani opálení narozdíl od zbytku věže. Proto datujeme její vznik po druhém požáru v roce 1681.¹⁶⁴

3.2.3 Hradní kaple

Hradní kaple byla pravděpodobně zasvěcena Panně Marii, ale není žádný pramen, který by to potvrdil. Jedná se jen o domněnku na základě námětů maleb v presbytáři a mariánské zasvěcení klášterního kostela od stejného zakladatele, a také výrazné Albertově devocionalitě k Panně Marii, silně akcentované v okruhu Karla IV.¹⁶⁵

Zaujala mnohé z autorů, ale jen několik z nich obohatilo bádání o vlastní výzkum a hypotézy.

První, kdo krátce popsal, datoval (nesprávně) a také předestřel vlastní hypotézu o jejím účelu, byl už August Prokop v roce 1902.¹⁶⁶

Rozborem kaple *in situ* se jako první zabývali Antonín Bartušek a Taťána Kubátová. Kromě podrobného popisu představují hypotézy o původním půdorysu a stáří jeho jednotlivých částí.¹⁶⁷

Další popis interiéru najdeme v článku časopisu *Umění*¹⁶⁸ od autorské trojice Jiřího Josefíka, Františka Sysla a Milana Tognera, založený na restaurátorském průzkumu z roku 1973. Přináší značné množství nových a vědecky ověřených informací. Na druhou stranu v textu najdeme některé další pochybné hypotézy, jež byly častým předmětem dohadů. Někteří je beze slova převzali, ale již Dušan Řezanina v roce 1981¹⁶⁹ na některé z nich upozornil a uvedl je na správnou míru. Především prověřil tvrzení o stavební huti a její případnou spojitost s Litomyšlí. Heslo *Hrad Šternberk* od Tomáše Vítka sice nepřináší nic nového, ale je velmi poctivě vypracované. Důkladně popisuje kamenosochařské detaily v kapli a nezapomíná při tom ani na figurální konzoly.¹⁷⁰ Popis od Dobroslava Líbala¹⁷¹ není příliš obsáhlý, avšak používá novou terminologii a také je zajímavé sledovat, které z předešlých názorů si přisvojil.

---

¹⁶⁴ Grégr – Tomka – Zatloukal 2009 (pozn. 60), s. 432.

¹⁶⁵ Richtrová (pozn. 58), s. 177.

¹⁶⁶ Prokop (pozn. 10), s. 236, 302, 465.

¹⁶⁷ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 2–8.

¹⁶⁸ Josefík – Sysel – Togner (pozn. 32), s. 243–255.

¹⁶⁹ Řezanina (pozn. 34), s. 211–213.

¹⁷⁰ TV (pozn. 49), s. 230.

¹⁷¹ DL (pozn. 52), s. 480.

V článku *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14.-17. století*, autorka Eva Richtrová¹⁷² věnuje kapli zvýšenou pozornost. Zaměřila se na problematiku bočních oratoří, stáří klenby v lodi atd. Své poznatky konzultovala s panem B. Sedlákem, který spolupracoval na restaurování v kapli v roce 1973. Všichni jmenovaní badatelé ji hodnotí jako nejlépe zachovanou část Albertovy fáze výstavby.¹⁷³

Stavba, o které budeme v této kapitole hovořit, je především stavební počín z doby Alberta II. a dalších přestaveb. Badatelé však předpokládají, že hrad Šternberk měl kapli od svého počátku. Ani jeden z autorů nedává najevo, že by pochyboval o její existenci. Podle Antonína Bartušky a Taťány Kubátové byla kaple jednoduše nezbytnou součástí hradu, a proto můžeme její existenci předpokládat. Jestli bychom však zastávali názor, že opravdu existovala, nelze popřít, že o ní nevíme skoro nic. Neznáme její přesnou polohu, podobu a žádný pramen, který by její existenci potvrdil. Jediný konkrétní důkaz je fragment raně gotické kružby, který byl nalezen při rekonstrukci v 19. století a její příslušnost k nejstarší kapli hodnotíme podle tvarosloví, jež se hlásí do 2. poloviny 13. století, tedy do doby založení hradu. V literatuře nenajdeme ani bližší lokaci nálezů. Celá myšlenka existence první kaple stojí na domněnkách a jednom fragmentu okenní kružby.¹⁷⁴

Autoři Antonín Bartušek a Taťána Kubátová zastávají názor, že byla „jinak umístěna“¹⁷⁵, tato formulace je velmi otevřená, může znamenat úplně jiné místo, nebo jen jinou orientaci. Díky plánům z Lichtenštejnského archivu z roku 1780 víme, že nejstarší palác ležel v jihozápadní části areálu. Nic konkrétního však nenaznačuje, že tam hradní kaple opravdu byla.¹⁷⁶ Tím naše prozatímní vědomosti o původní kapli končí.

3.2.3.1 Datace

Datací nové kaple se zabýval již August Prokop v roce 1902.¹⁷⁷ Stejně jako hrad ji vřadil mezi léta 1241 a 1247. Nejenže ji posunul až do doby legendárního založení hradu Jaroslavem ze Šternberka, kterého také označil za onoho zakladatele, ale taktéž ji datoval do nejstarší stavební fáze. Činí tak přestože, už v roce 1863 Václav Brandl správně uvedl, že hrad byl založen po roce 1253.¹⁷⁸

---

¹⁷² Richtrová (pozn. 58), s. 171-185.

¹⁷³ Ibidem, s. 171-172.

¹⁷⁴ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 2.

¹⁷⁵ Ibidem, s. 2.

¹⁷⁶ MP (pozn. 56) s. 617–618.

¹⁷⁷ Prokop (pozn. 10), s. 236, 302, 465.

¹⁷⁸ Brandl (pozn. 3), s. 333.

Další autor, jenž se snaží určit vznik kaple, je až Viktor Pinkava v roce 1923. Podle něj pochází “z této doby”¹⁷⁹, tím se myslí doba pánů z Kravař, jelikož zbytek odstavce se věnuje právě přestavbám, které na hradě rod kravařský vykonal. Jedná se tedy o nesprávnou dataci. V knize jenom o pět let později dataci upravuje a píše “uvádí se již roku 1376”,¹⁸⁰ ale nesděljuje svůj zdroj a podrobnosti.¹⁸¹

Antonín Bartušek a Taťána Kubátová identifikují konkrétního zakladatele kaple podle znaku na svornících kněžiště jako biskupa Alberta II.¹⁸² O přesnější vřočení se pokusil až soubor autorů z časopisu *Umění*. Datují začátek výstavby do roku 1372 a její dokončení nejpozději na 27. února 1376. Z tohoto dne pochází listina, která nařizuje denní čtení mše v hradní kapli šternberskými augustiniány. Proto datum lze považovat za datum *ante quem* pro dokončení kaple, jelikož mu nepochybně muselo předcházet vysvěcení a není důvod předpokládat, že vysvěcená kaple ještě nebyla kompletní. Autoři článku v časopise *Umění* dále ještě upřesňují dataci výmalby do roku 1375, tedy do poslední fáze výzdoby kaple.

3.2.3.2 Popis

Kaple je situována na jihovýchodním nároží hradu. Není orientovaná a její kněžiště směřuje na jihozápad. Je součástí jižního obytného křídla.¹⁸³

Dnešní vstup na severovýchodní zdi ústí do neogotické kryté chodby. V místech, kde chodba dnes stojí, dříve nebylo nic, proto se původní vchod musel nacházet na jiném místě, přičemž jeho polohu neznáme.¹⁸⁴

Kaple kdysi neměla dnešní vysokou sedlovou střechu se sanktusníkem, která výrazně převyšuje zbytek zastřešení hradu. Tato střecha je součástí regotizace z 19. století. Původní střecha byla stejné výšky pro všechny části hradu.¹⁸⁵

Dnešní interiér kaple je jednodlní prostor zaklenutý dvěma poli křížové klenby s krátkým a úzkým presbytářem o jednom poli klenby, rovněž křížové, a je ukončený pětibokým závěrem, jež vrcholí v trojbokém arkýřovém výklenku. Po každé straně presbytáře je ještě obdélný prostor rozdělený v polovině výšky zdi mezípatrem a v horní části jsou tribuny otevřené do

---

¹⁷⁹ Pinkava 1923 (pozn. 11), s. 52.

¹⁸⁰ Pinkava 1927 (pozn. 11), s. 10.

¹⁸¹ Ibidem.

¹⁸² Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 3.

¹⁸³ Richtrová (pozn. 58), s. 177.

¹⁸⁴ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 3. – Ibidem, s. 177.

¹⁸⁵ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 3.

presbytáře širokým obloukem a zábradlím s neogotickou kružbou. Všechny části spolu vytváří ortogonální kostru obvodových zdí a jediná část, která vyčnívá ze stavby, je arkýř.¹⁸⁶

Na rozdíl od exteriéru se nezachovala žádná fotografie, jež by zobrazovala vnitřek kaple před rekonstrukcí, proto je naše poznání založené na bádání několika autorů *in situ*. I když kaple vyhlíží na první pohled autenticky, při bližším zkoumání bylo zjištěno, že na její dnešní podobu měly velký vliv ještě dva rody, a to rod Berků z Dubé a Lipé, konkrétně pak muž z rodu Lichtenštejnů, Jan II., z jehož iniciativy započala monumentální regotizační přestavba v letech 1886-1990. Nejdůležitějším úkolem badatelů bylo zpětně oddělit neogotické části od původně gotických částí.¹⁸⁷

3.2.3.3 Presbytář

Presbytář je částí kaple, u které badatelé soudí největší míru zachovaných prvků z doby její výstavby, tedy z 2. pol. 14. století, přesto je značně pozměněn neogotickou přestavbou. Tvaroslovím se hlásí k poklasické lineární gotice. Z nízkých válcových soklů vybíhají přípory profilované hruškovcem, jež plynule a bez hlavic přechází ve stejně profilovaná klenební žebra. V křížení jsou dva svorníky se znaky původního zakladatele kaple. Jeho rodový znak, šternberská hvězda, a znak litomyšlského biskupství.

Přípory jsou přerušeny jednou pětibokou konzolou s čelním štítkem a baldachýnem na každé straně, jež je tvořený vimperky a ze spodní strany vidíme miniaturu pětidílné klenby.¹⁸⁸ Dnes přípory narušuje podokenní bankálová římsa, která obíhá celý presbytář. Římsu můžeme zařadit do období regotizace. U zmíněných baldachýnů a konzol je stáří sporné.¹⁸⁹ Tak či onak v presbytáři byly původně umístěné nějaké sochy, Antonín Bartušek a Taťana Kubátová se krátce vyjadřují, že šlo o “*nové sochy*”,¹⁹⁰ bez dalšího vysvětlení.

Jediná konkrétní hypotéza o soše umístěné v presbytáři pod baldachýnem je prezentována v knize *Šternberská madona: krásná socha krásného slohu*, kde autor Ivo Hlobil hovoří o možnosti, že sem byla druhotně umístěna právě Šternberská madona. Také tím nepřímou prozrazuje, že dle něj jsou baldachýny i konzoly původní.¹⁹¹

¹⁸⁶ Ibidem, s. 3. – Josefík – Sysel – Togner (pozn. 32), s. 244. – Richtrová (pozn. 58), s. 177.

¹⁸⁷ Josefík – Sysel – Togner (pozn. 32), s. 246. – MP (pozn. 56), s. 617–618. – Richtrová (pozn. 58), s. 172.

¹⁸⁸ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 3. – Hlobil (pozn. 57), s. 16. – MP (pozn. 56), s. 617–618. – TV (pozn. 49), s. 230.

¹⁸⁹ DL (pozn. 52), s. 480.

¹⁹⁰ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 3. – TV (pozn. 49), s. 230.

¹⁹¹ Hlobil (pozn. 57).

Na epistolní straně najdeme jeden výjimečný kamenosochařský detail, tzv. figurální konzolu neboli konzolu s figurálním reliéfem na straně. Jedná se o jediný „sochařský element v jinak lineárně redukovaném interiéru“ a je považována za kryptoportrét stavitele. V roce 2007 Ivo Hloubil opravuje tvrzení v časopise *Umění*,¹⁹² že konzole vznikla během výstavby zakladatelem biskupem Albertem ze Šternberka a vročil ji až do posledního desetiletí 14. století a propojuje její rysy s krásným slohem.¹⁹³ Erbovní štítky byly po obou stranách na konzolách. Autoři z časopisu *Umění* se snažili dešifrovat znaky na základě fragmentů barev.

V křížení presbytáře se našly při restaurátorském průzkumu v roce 1973 pozůstatky barev. Díky tomu bezpečně víme, že jsou tyto části původní a také, že žebra byla zdobena rostlinnými nebo snad ornamentálními motivy. Schůdná polychromie je i na dvou svornících v závěru nebo na konsekračních křížích v lodi. Stejně pigmenty najdeme i na další důležité části presbytáře a tou jsou nástěnné malby po obou stranách.

Nachází se ve špatném stavu, z velké části se zachovala jen obrysová kresba. Jedná se o dva mariánsko-christologické výjevy. Na pravé straně je vyobrazeno Narození Páně a na levé straně Zvěstování Panně Marii. Nemusíme však postoupit složitý chemický průzkum pigmentů, abychom časově zařadili vznik maleb, protože v postavě Josefa vidíme podobiznu Karla IV., která bezpečně vročila malby do 14. století.¹⁹⁴

Od lodě odděluje presbytář lomený vítězný oblouk, který je také původní. Složitě profilovaný oblouk je tvořen hruškovcem uprostřed, dvěma obloučky po stranách a výžlabkem mezi nimi.¹⁹⁵ K některým částem presbytáře se vracím v kapitole *Vývoj gotické architektury*, kde věnuji zvýšenou pozornost figurální konzole, malbám a polychromii na kamenosochařských detailech.

3.2.3.4 Postranní prostory a tribuny

Taktéž stáří bočních prostor presbytáře je třeba prozkoumat. Jejich problematice se věnují pouze dva tituly v roce 1951 a podruhé v roce 2007.¹⁹⁶

Antonín Bartušek a Taťána Kubátová jsou toho názoru, že portály i tribuny nad nimi byly zřízené až při přestavbě v 19. století a považují je za rušivé a znehodnocující původní uzavřený

¹⁹² Josefík – Sysel – Tognier (pozn. 32), s. 245-148.

¹⁹³ Hloubil (pozn. 57), s. 16-17. – TV (pozn. 49), s. 230.

¹⁹⁴ Richtrová (pozn. 58), s. 180.

¹⁹⁵ DL (pozn. 52), s. 480. – Richtrová (pozn. 58), s. 177.

¹⁹⁶ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 3. – Richtrová (pozn. 58), s. 179-180.

dojem presbytáře. Dle autorů byly součástí přestavby i dvě točitá schodiště na každé straně, ukryté v síle zdiva, zbudované tak, aby se zpřístupnily nové oratoře.¹⁹⁷

Vyvstává otázka, jak kaple vypadala. Podle sdělených informací lze soudit že autoři počítali s menšími vchody v dolní části zdi a bočními prostory, jež nebyly rozdělené mezípatrem. Soudím tak, jelikož vysvětlení, že byly tyto prostory nepřístupné, je nesmyslný.¹⁹⁸

V horní části na epištolní pravé straně byla osobní tribuna Alberta ze Šternberka. Tudíž je „původní součástí prostorového řešení kaple“.¹⁹⁹ Její určení dokazuje i fakt, že je dodnes přístupná jen z pokoje v sousedícím paláci. Původní klenba není dochovaná. Prostor je dnes zaklenut hřebínkovou valenou klenbou. Prostor dolní části se podle Evy Richtrové přistavěl až za dob Berků z Dubé a Lipé. Naneštěstí nám příliš neosvětluje, jak to bylo původně.²⁰⁰

Na levé evangelijní straně byl podle Evy Richtrové také původní dolní prostor a sloužil jako sakristie, ale nevysvětluje, jak vypadala horní část. Ani zde se nedochovala původní klenba.²⁰¹

Osazení portálu na levé straně datuje také mezi léta 1480 a 1565, a přestože dolní části epištolní strany také datuje stejně, o portále hovoří jako o neogotickém²⁰² Důkazem o rozdílném stáří spodních prostor je „rozdílná tloušťka zdi mezi těmito místnostmi a kněžištěm“.²⁰³ Zeď na epištolní pravé straně je užší, tudíž je mladší.

3.2.3.5 Arkýř

Dalším novodobým zásahem je arkýřový závěr. Z literatury není zcela zřejmé, zda je nový celý arkýř nebo jen jeho vnější konstrukce. Opakovaně se objevuje názor, že je neogotický.²⁰⁴ Odpověď na otázku, zda předpokládali, že kaple měla původně rovný závěr bez arkýře, ve zmíněné literatuře nenajdeme, ani je nelze vyčíst mezi řádky.

Jedním z důkazů existence arkýře je paprscité zaklenutí z jeho vnitřní strany, který svým tvaroslovím spadá také do 14. století.²⁰⁵

---

¹⁹⁷ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 3.

¹⁹⁸ Ibidem, s. 3.

¹⁹⁹ Richtrová (pozn. 58), s. 179.

²⁰⁰ Ibidem, s. 178.

²⁰¹ Ibidem, s. 179.

²⁰² Ibidem.

²⁰³ Ibidem.

²⁰⁴ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 2–8. – MP (pozn. 42), s. 334.

²⁰⁵ Richtrová (pozn. 58), s. 177

Máme k dispozici několik historických fotografií, jež zachycují hrad před velkou regotizační přestavbou. Na fotografiích arkýř najdeme, tudíž se o jeho existenci nedá pochybovat, a tím se stávají teorie badatelů ještě více nelogické.

Arkýř na fotografiích vyhlíží poněkud netradičně. Nepřipomíná dnešní pravidelný trojboký tvar s třemi okny. Stejný podivuhodný tvar zachytil v roce 1852 ve své kresbě Josef Mánes.²⁰⁶ Jan Štětina s arkýřem na kapli počítá, a proto jej zakresluje i do své druhé rekonstrukce ve zjednodušené formě jako pravidelný a bez nohy, zřejmě se příliš nezamýšlel nad detaily rekonstrukce.²⁰⁷

Dle informací na webových stránkách hradu byl arkýř zbořený a znovu postavený jen v horní polovině. Další podrobnosti zde nenajdeme, ale už díky této informaci můžeme polemizovat nad stářím tvarosloví arkýře v jeho dolní části.²⁰⁸ Hypotézou, zda je původní nějaká část oken, se zabývá Eva Richtrová. Snad ještě „do výšky cca 8 cm od bankálu“²⁰⁹ je okenní ostění původní. Proto existuje jistá pravděpodobnost, že i dnešní tři dvoudílná okna s kružbou tvořenou jeptiškami a čtyřlístek na vrcholu může reflektovat původní tvarosloví. Je to však jen spekulace, protože jiné fragmenty okenní kružby se nenašly.²¹⁰

3.2.3.6 *Lod'*

Do jaké míry zasáhla neogotická přestavba do lodi, není zcela jasné. Lodní prostor je svým tvaroslovím jednodušší než kaple. Problémy, jež zde museli badatelé vyřešit, bylo stáří klenby, konzol a svorníků. Badatelé se shodli, že klenba v kapli není původní.

Autoři Antonín Bartušek a Taťána Kubátová ještě k tomu tvrdí, že původně byla kaple plochostropá a jako doklad své hypotézy uvádějí, že v prostoru na půdě nad dnešní klenbou nalezneme zbytky omítky.²¹¹

V roce 2007 vyvrací hypotézu o původní plochostropé kapli Eva Richtrová. Obvodové zdi opravdu mají na sobě zbytky omítky v podkroví, ale jde o nadezdívku z nových cihel. Jsou zde patrné i kapsy po trámech, avšak autorka upozorňuje, že nemůžeme na základě těchto poznatku pronášet žádné konkrétní hypotézy o původní klenbě.²¹²

²⁰⁶ Kollmann (pozn. 2), s. 11, 52–53.

²⁰⁷ Jan Štětina (pozn. 132), s. 18.

²⁰⁸ <https://www.hrad-sternberk.cz/cs/o-hradu/Lichtenstejni-na-hradu-Sternberk>, vyhledáno 6. 12. 2020.

²⁰⁹ Richtrová (pozn. 58), s. 178.

²¹⁰ *Ibidem*, s. 177–178.

²¹¹ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 2–8.

²¹² Richtrová (pozn. 58), s. 179.

Klenba v lodi sestává z dvou polí křížové klenby. Žebra s profilací hruškovce zde vybíhají z šesti konzol.²¹³ Autoři Antonín Bartušek a Taťána Kubátová se jako první zabývají problematikou klenby. Přiklání se k názoru o její novosti, následně píšou, že “*není původně gotická*”, z čehož vyvozují závěr, že vznikla až v 19. století. Jedním z důvodů, proč víme, že klenba není ze 14. století, jsou erby ve svornících, které patří až pozdějším majitelům hradu z druhé třetiny 16. století.²¹⁴ Vystává otázka, proč si tedy mysleli, že je klenba v lodi neogotická. Až pozdější literatura nám otázku zodpoví. Jedním z prvků, jež mohl badatele přesvědčit, jsou nově vyhlízející konzoly.

Náš zdroj je toho názoru, že byly buďto nahrazeny při přestavbě, nebo jen výrazně povrchově upraveny a přebroušeny. Není to jediná část kaple, kde k tomu došlo. Také upozorňuje, že stejná situace nastala u rytých konsekračních křížů, které tímto velmi utrpěly také v presbytáři, zde ale nepíše přesně, jaké změny to znamenalo.²¹⁵

Další badatelé ji za gotickou považují, jen z doby dalších majitelů. Miroslav Plaček ji v roce 1996 datuje do 16. století.²¹⁶ V roce 1999 autor Tomáš Vitek zaujal neutrální postoj a prohlašuje, že klenba je buď z 16. století, nebo byla “vyzdvižena” až v 19. století.²¹⁷

Až v roce 2001 se zaměřil autor na stáří konzol. Naopak tvrdí, že loď nebyla neogotickou přestavbou tak ovlivněna jako presbytář. Autor píše, že žebra zde vycházejí z “*nepůvodních konzol*”²¹⁸, ale zbytek pochází z 16. století. Autorka Eva Richtrová vročila vyzvednutí klenby do doby 1480-1565.²¹⁹ Také v poznámce uvádí názor B. Sedláka, který spolupracoval na restaurátorských pracích v kapli v roce 1973. Ten se vyjádřil, že opracování ani materiál klenebních žeber neodpovídá částem, jež byly doplněny při regotizaci, čímž potvrzuje názor, že klenba je skutečně z 16. století.²²⁰

Lod' má dále jen dvě okna na východní straně. Podobně jako v presbytáři i zde jsou dvoudílné s jeptiškami, ale na vrcholu mají místo čtyřlístku třílístek. Také stejně jako v kněžišti i zde můžeme pouze spekulovat, jestli má jejich současný tvar něco společného s původním tvaroslovím.²²¹

---

²¹³ Ibidem, s. 177.

²¹⁴ TV (pozn. 49), s. 230.

²¹⁵ Richtrová (pozn. 58), s. 179.

²¹⁶ MP (pozn. 42), 334–335.

²¹⁷ TV (pozn. 49), s. 230.

²¹⁸ DL (pozn. 52), s. 480.

²¹⁹ Richtrová (pozn. 58), s. 179.

²²⁰ Ibidem.

²²¹ Ibidem, s. 177–178.

3.3 Zbořený kostel sv. Jiří, později klášterní kostel Nanebevzetí Panny

(založení mezi léty 1278–1296)

O kostele sv. Jiří víme snad nejméně ze všech šternberských kostelů. Nemáme žádné informace o jeho podobě a bádání nám taktéž neprozradí příliš mnoho.

Informace o založení najdeme ve dvou příspěvcích Josefa Prucka. V prvním si vysloužil místo, protože autor jeho existenci považuje za zásadní ve spojení s „*kořeny šternberské kanonie*“.²²² Jeho mapování existence končí však rokem 1376, nezmiňuje dokonce ani žádnou konkrétní polohu. Z příspěvku alespoň vyplývá, že považoval kostel sv. Jiří za samostatný a neztotožňoval ho s jiným ve městě. Jedinou možnou shodou, kterou nevyvrátil, ale ani nezmínil, je možné spojení s polohou dnes zbořeného luteránského kostela Nejsvětější Trojice. Ve svém druhém příspěvku se snaží dopátrat umístění kostela.²²³ V publikaci *Šternberk slovem a obrazem* je krátce vyložený obsah listiny z roku 1296.²²⁴ Karel Morav se taktéž pokouší o určení lokace.²²⁵ Posledním příspěvatelem do skromného bádání o kostele je Karel Kuča, který se nejprve ke kostelu vyjadřuje velmi stručně, ale následně se k němu vrací v kapitole *Urbanistický vývoj*, kde vytváří různé hypotézy o umístění.²²⁶

Stavebníkem byl Albert ze Šternberka zvaný Hvězda, jenž měl velké ambice kolonizovat okolí a rozšířit tak své panství. Díky tomu narušil starou dominiální hranici s olomouckou církví, což vyústilo ve velký spor.²²⁷ Rozepře vyřešil až po roce 1278 olomoucký biskup Bruno ze Schauenburka, jenž „*uplatnil celou váhu své moci k prosazení církevního vlivu v nové kolonizační oblasti*“.²²⁸ Za své činy ho postihla klatba. Jako pokání musel postavit kostel²²⁹ a v roce 1296 mu udělil „*plné desátky z panských pozemků, dvorů a vsí*“.²³⁰ Díky těmto událostem je možné vročit vznik hradu mezi léta 1278 a 1296.

Karel Morav jako jediný uvádí datum vysvěcení 18. 10. 1296 a jako zdroj udává kopiář klášterních listin ze 17. století, avšak toto datum již nikdo další nepoužil.²³¹

---

²²² Prucek (pozn. 28), s. 24.

²²³ Prucek (pozn. 29), s. 23, 26.

²²⁴ Kaňák – Koudelka – Mracký (pozn. 43), s. 15.

²²⁵ Karel Morav, Vězení, fojtství, mučírna, in: Karel Morav, *Z dějin šternberské městské správy* (strojopis), Olomouc 1979, Státní okresní archiv v Olomouci, s. 55.

²²⁶ Kuča (pozn. 59), s. 329, 331.

²²⁷ Morav (pozn. 102), s. 5.

²²⁸ Prucek (pozn. 28), s. 24.

²²⁹ Ibidem, s. 27.

²³⁰ Kaňák – Koudelka – Mracký (pozn. 43), s. 15.

²³¹ Morav (pozn. 225), s. 55.

Akt obdarování vnímal Josef Pucek za zásadní, protože jeho zabezpečení umožnilo „*plné rozvinutí církevní organizace v panství*“.²³² Josef Pucek jej považoval za první krok, který vyústil v založení kanonie. V listině z 29. června 1339 je nazván kolegiátním kostelem. Kromě toho v listině dostává další desátek od Štěpána ze Šternberka z hutí u Moravského Berouna.²³³ Kromě farní a kolegiální funkce se z něj načas stal i klášterní kostel, a tím se změnilo i zasvěcení kostela. Listina ze 4. března 1371 o založení kanonie, povyšuje farní kostel na klášterní.²³⁴ Jednalo se o dočasné řešení, protože klášter nebyl dostavěný, navíc měl kostel sv. Jiří v blízkosti budovu vhodnou jako provizorní klášter.²³⁵

Karel Morav se dopouští omylu, když píše, že kostel sv. Jiří ztratil svou funkci již v roce 1376, ale přesto měl být nadále udržovaný. Tato listina datovaná 3. února 1376 ve skutečnosti hovoří o *špitálním kostelíku*.²³⁶

Nejpozději v roce 1376 se však augustiniáni přesunuli do nového komplexu, ale provizorní klášterní kostel byl funkčně zrušen až s listinou z 15. září 1384, což znamená, že možná po několik let byly ve městě dva klášterní kostely stejného zasvěcení. Žádný pramen tuto teorii nevyvrací. Další osudy kostela neznáme. Snad jediná informace o jeho stavebním vývoji je, že jeho stavba pokračovala ještě po zrušení v roce 1384 až do počátku 15. století.²³⁷

3.3.1 Lokace

Ještě v roce 2009 najdeme v literatuře, že dosud neznáme polohu kostela.²³⁸ Lokaci kostela najdeme v kopiáři klášterních listin ze 17. století, kde se píše o *Nové stavbě*, která byla u bývalého farního kostela sv. Jiří a ten „*stál v místech vězení*“²³⁹ Eduard Lazenský v 19. století taktéž píše, že se nacházel „*v blízkosti věznic*“,²⁴⁰ avšak neudává žádný důkaz. Naopak v roce 1953 ho Václav Richter nejenže situoval na místo dnešního klášterního kostela, ale taktéž ho ztotožňoval se zachovaným půdorysem původního kostela, zhotoveného architektem Františkem Antonínem Grimmem před rokem 1775.²⁴¹

---

²³² Pucek (pozn. 28), s. 24.

²³³ Ibidem, s. 24–25.

²³⁴ Ibidem, s. 25.

²³⁵ Ibidem, s. 25.

²³⁶ Morav (pozn. 53), s.7.

²³⁷ Pucek (pozn. 28), s. 26.

²³⁸ Kuča (pozn. 59), s.329.

²³⁹ Pucek (pozn. 28), s. 27.

²⁴⁰ Pucek (pozn. 29), s. 26.

²⁴¹ Richter (pozn. 22), s. 193–200.

Velkou zásluhu na nalezení jeho lokace má Karel Morav spojením informace v kopiáři a zjištěním lokace vězení.²⁴² Podařilo se mu najít umístění věznice podle typografie dochovaných domů v polovině mezi někdejší Horní bránou a hradem, a mezi severní městkou zdí a umělým vodním příkopem v blízkosti již neexistující malé branky do města tzv. fortny. Tuto popsanou situaci najdeme zakreslenou ještě v 19. století na mapě stabilního katastru z roku 1834.²⁴³ Karel Morav v knize z roku 2002 píše že se „*rokem 1834 se z písemností ztrácí*“, ale zřejmě myslí právě katastr, ve kterém však není kostel jmenovaný. Jsou zde však okolnosti, které popírají teorii Karla Morava o umístění. Kostel nelze identifikovat ani na jedné z vedut. Nepodařilo se mi najít žádný znak, který by naznačoval přítomnost sakrální stavby velikostí, nebo věží či sanktusníkem.²⁴⁴

Dalším důkazem jeho existence je zvláštní tvar již zmíněného vodního příkopu. Je poznatelné že se prudce stáčí, aby se vyhnul nějaké velké stavbě. Vznikl tedy až po postavení kostela, někdy na začátku 17. století. Podle plánu od Karla Morava vidíme, že tzv. *Voda* protéká mezi věznicí a kostelem.²⁴⁵ Ve svém prvním příspěvku se poloze kostela věnuje jenom zběžně. Píše, že kostel „*stál na severním obvodu města*“.²⁴⁶ V dalším příspěvku z roku 1992 však už stručně prezentuje hypotézu Karla Morava jako velmi věrohodnou.²⁴⁷

Karel Kuča v roce 2008 předestřel snad všechny možnosti. Píše, že „*nejpravděpodobnější jsou dvě lokace*“,²⁴⁸ ale jeho první možnost je, že kostel mohl být v podstatě kdekoliv ve městě, včetně areálu augustiniánského kláštera, anebo jako původní klášterní kostel, ale také mohl být předchůdcem luteránského kostela Nejsvětější Trojice. Jeho druhá možnost je, že stál původně na místě dnešního kostelíka Nejsvětější Trojice neboli *špitálního kostelíka* Očišťování Panny Marie, jako původní kostel předlokační vesnice „*s ohledem na velmi starobylé svatojiřské patrocinium*“.²⁴⁹ Jeho poslední teorie je, že byl skutečně předlokační kostelík zasvěcený sv. Jiří a po postavení nového kostela bylo patrocinium přeneseno na nový kostel.²⁵⁰

---

²⁴² Morav, (pozn. 225), s. 55.

²⁴³ Ibidem

²⁴⁴ Morav (pozn. 53), s.7.

²⁴⁵ Ibidem, s. 6, 7.

²⁴⁶ Pucek (pozn. 28), s. 23.

²⁴⁷ Pucek (pozn.29), s. 26.

²⁴⁸ Ibidem.

²⁴⁹ Kuča (pozn. 59), s.331.

²⁵⁰ Ibidem.

3.4 Bývalý klášter augustiniánů-kanovníků

Klášterní komplex leží na východě města na vyvýšeném místě.²⁵¹ Stal se další dominantou Šternberka a byl „*postaven jako protějšek rodového sídla*“.²⁵² Největší vliv na vývoj, a hlavně podobu, měl zcela jistě biskup Albert ze Šternberka. Jeho synovec Petr ze Šternberka ovlivnil zejména jeho další chod. Literatura se věnuje především spletité historii a pozdějším přestavbám. O původní podobě celého kláštera toho víme velmi málo, protože se z něj zachovalo jen torzo. Můžeme se jen domnívat, jak vypadal podle tvarosloví jeho jediné intaktně zachované části, ambitu.

3.4.1 Stavebně-historický vývoj

Pro větší přehlednost je nejlepší si nejdřív objasnit terminologii. V literatuře najdeme pojmy jako *první klášter* neboli *primum monasterium*, také označovaný jako *horní*. Pod těmito termíny rozumíme lokaci dnešního kláštera. Druhým je dolní klášter, také známý pod názvem *nova fabrica*, často překládaný jako *nová budova*. Právě tento překlad vede k nedorozumění, kdy pod novou budovou je lehké představit si budovu založenou v roce 1372, protože je jednoduše nejnovější. Přesnější překlad je *Nová správa* (franc. *fabrique*), jelikož tato budova stála u původního farního kostela na nižším místě ve městě, a nejspíše v něm byla umístěna farní a špitální správa.²⁵³ „*Název byl asi převodem vžitého označení objektu do listinné latiny.*“²⁵⁴ Zakládací listina kanonie lateránských augustiniánů je datovaná k 4. 3. 1371,²⁵⁵ nicméně záměr byl mnohem starší. S výstavbou kláštera se začalo ještě před založením kanonie.²⁵⁶ Pucek píše, že se se stavbou začalo nejpozději v roce 1367, nazývala se „*první*“ a ještě v roce 1372 nebyla dostavěná.²⁵⁷

Podmínky provizorního kláštera byly stanoveny taktéž v zakládací listině 4. března 1371. Farní kostel byl pro tyto účely povýšen na klášterní a jako ubytování kanovníků byla

---

²⁵¹ Kauerová – Richterová – Vitek (pozn. 63), s. 10.

²⁵² Ibidem, s. 16.

²⁵³ Pucek (pozn. 29), s. 26.

²⁵⁴ Ibidem.

²⁵⁵ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 2-8. – Josefík – Sysel – Tognier (pozn. 32), s. 243.

²⁵⁶ Pucek (pozn. 28), s. 25.

²⁵⁷ Pucek (pozn. 29), s. 23.

použita příslušná budova farní správy. Tento klášter byl nazývaný jako *dolní* nebo *nová budova* či *nová správa*.²⁵⁸

V roce 1372 udělil olomoucký biskup Jan IX. ze Středy povolení pro položení základního kamene na stavbu kláštera. Tato událost měla slavnostní charakter, byl jí přítomný i biskup Albert ze Šternberka, členové konventu a šternberský lid.²⁵⁹ Takzvané položení základního kamene, jak píše Josef Pucek, mohlo být jenom symbolické, protože se nové probošství stavělo na místě, kde stál rozestavěný *první* klášter. Nemůžeme naneštěstí vědět, v jaké fázi byla tato stavba opuštěna.²⁶⁰

Vykládalo se mnoho úsilí, aby dokončili klášter co nejrychleji. Pro podobu původního kláštera byly klíčové stavební aktivity 70. let.²⁶¹ V roce 1376 byl již klášter dostavěný stejně jako všechny stavební počiny iniciované biskupem Albertem ze Šternberka. Toho roku se udály i další změny v listině datované 3. února 1376. Především přemístili špitál dovnitř hradeb, dále byl zaručena péče o *špitální kostelík*, který zůstal za hradbami, aby nechátral. V další listině téhož roku z 27. února, stanovil nové podmínky špitálního chodu, pořádek bohoslužeb a rozšířil počet kanovníků.²⁶²

V následujícím období existovaly dva kláštery ve Šternberku, i když už že augustiniáni přesunuli do nového komplexu. Do *nové budovy* byl umístěn špitál a škola. Také bohoslužby probíhaly ve třech lokalitách, v novém komplexu, v hradní kapli a také na místě provizorního kláštera, kde se usadil špitál.

Ladislav Hosák v roce 1967 píše o existenci dolního kláštera, který byl podle jeho slov založený ještě později než kanonie, a to v roce 1379 a následně “*splynul s horním klášterem*”²⁶³ Je pravda, že se oba kláštery později sloučily, ale datace Ladislava Hosáka je bezesporu chybná a nedokážeme zdůvodnit, proč uvádí letopočet 1379.²⁶⁴ Tento názor dále všichni další autoři označují jako chybný, avšak objevuje se ještě jednou v památkovém průzkumu kláštera.²⁶⁵ V roce 1384 byly vykonány změny takového rozsahu, že se aktu říkalo *druhé založení*.²⁶⁶ Petr ze Šternberka zrušil některé původní podmínky určené původním zakladatelem. Skupina autorů v roce 2005 píše, že součástí změn bylo taktéž, že “*opuštěn byl záměr zřídit menší*

---

²⁵⁸ Pucek (pozn. 28), s. 25. – Ibidem, s. 26.

²⁵⁹ Richter (pozn. 22), s. 193–200.

²⁶⁰ Pucek (pozn. 28), s. 25.

²⁶¹ Kauerová – Richterová – Vítek (pozn. 63), s. 16.

²⁶² Pucek (pozn. 28), s. 25.

²⁶³ Hosák (pozn. 25), s. 296.

²⁶⁴ Pucek (pozn. 28), s. 27.

²⁶⁵ Kauerová – Richterová – Vítek (pozn. 63), s. 3.

²⁶⁶ Foltýn – Kroupa – Vítek (pozn. 55), s. 663.

pobočný klášter níže ve městě".²⁶⁷ Také zrušil klášterní povinnost starat se o špitál, jenž byl zase přesunut na své původní místo.²⁶⁸

Klášter zřejmě neprošel tolika přestavbami ve zkoumaném časovém rozmezí jako například hrad. Důvodem, proč zde nevidíme tolik přestaveb, je změnění sídla kláštera během historie, přičemž netrvalo dlouho, než byl klášter nucen čelit událostem, které tak tak přetrval. Dobyť města husity znamenalo pro klášter začátek úpadku. Komplex byl vypálen a řeholníci uprchli. Vrátili se po dvou letech, ale „*pohusitské období bylo obecně nepříznivé pro rozvoj řeholních komunit*“.²⁶⁹ Zcela určitě proběhly opravy, avšak nevíme nic bližšího ani o rozsahu škod.²⁷⁰

Začátek významnějších přestaveb byl spojený s obdobím konsolidace, obnovou duchovního života. Přestavby začaly v roce 1588.²⁷¹ Konkrétní informace máme až k opravě na začátku 17. století. Důkazem je vstupní portál s datem 1617. Rozsah přestaveb neznáme.²⁷² V 18. století bylo zrušeno východní křídlo starého konventu²⁷³ a komplex prošel monumentální přestavbou. Proběhlo hned několik přestaveb. V letech 1718 až 1723 vznikly dvě křídla nového probošství.²⁷⁴ Další přestavby začaly v roce 1736 a hrubá stavba byla hotová již v roce 1739. Třetí proběhla kolem roku 1746.²⁷⁵ Klášter byl zrušen zanedlouho po dokončení rekonstrukce dekretem císaře Josefa II. Následně byl adaptovaný jako fara a z klášterního kostela se stal farní. Konventní budova vystřídala mnoho funkcí coby škola, kasárny nebo skladiště.²⁷⁶

3.4.2 Popis komplexu

Čtyři původní části komplexu byly vzájemně propojené. Dnes z nich zůstal stát pouze zlomek. Z kostela s kaplí u levé zdi lodi a oddělenou zvonící, který stál na severním konci komplexu, se zachovaly pouze zbytky zdíva krypt pod zemí. Nejvíce intaktní část je zcela určitě ambit, jenž přiléhá k jižní stěně kostela. K rajskému dvoru byl zase připojený „*konvent s dalším vnitřním dvorem a dvěma křídly široce rozevřenými do někdejší klášterní zahrady na*

---

²⁶⁷ Ibidem.

²⁶⁸ Kauerová – Richterová – Vítek (pozn. 63), s. 16.

²⁶⁹ Ibidem, s. 17.

²⁷⁰ Ibidem, s. 3, 17. – TV (pozn. 48), s. 232.

²⁷¹ Kauerová – Richterová – Vítek (pozn. 63), s. 17–18.

²⁷² Ibidem, s. 17.

²⁷³ Ibidem, s. 17.

²⁷⁴ Ibidem, s. 18.

²⁷⁵ Ibidem, s. 18.

²⁷⁶ Ibidem, s. 17.

jižní straně.“²⁷⁷ V ostatních částech konventu se středověký klášter zachoval pouze ve hmotě, místy až do výšky prvního patra, a částečně se zachoval i suterén.²⁷⁸

3.4.3 Ambit

Křížová chodba je v rámci klášterního komplexu situována mezi kostelem na severu a konventem přiléhajícím z jižní strany. Dříve měl ambit pravidelný čtvercový půdorys.²⁷⁹

Původní tvar je zobrazen na nákresu od architekta nového klášterního kostela, Františka Antonína Grimma, jenž vznikl nedlouho před přestavbou v roce 1775. Díky tomu víme, že ještě po polovině 18. století byl rajský dvůr celý. V 18. století zdemolovali východní rameno. Zůstaly stát tři křídla, avšak jen jižní přiléhající ke kostelu, a západní křídlo jsou zachované v autentickém stavu a téměř intaktně, narozdíl od severního křídla, jež je dochováno pouze ve hmotě.²⁸⁰

Kvadratura je neobyčejně cenný příklad tvarosloví biskupa Alberta ze Šternberka. Může nám toho hodně povědět o ostatních stavbách, které se nedochovaly nebo byly značně pozměněny pozdějšími přestavbami. Tvarosloví ambitu vykazuje „vyhraněný linearismus“²⁸¹ Šířka je přibližně polovina výšky interiéru křížové chodby, proto působí prostor velmi vertikalizovaně.²⁸²

Každé rameno mělo původně čtyři pole křížové klenby. Při přestavbě bylo severní a jižní prodloužené o jedno další pole. Zakladatele není těžké určit, i zde stejně jako v kapli najdeme erbovní štítky ve svornících klenby.²⁸³ Tvarosloví se ve dvou detailech odlišuje. V západním křídle vbíhají svazkové přípory z nízkých válcových soklů s hladkým povrchem. Naopak v jižním křídle jsou přípory posazené na trojboké sokly. Hruškově profilované přípory nepřerušovaně přechází do klenby, kde se protínají v kruhových svornících s erbem zakladatele.²⁸⁴²⁸⁵ Střídá se zde šternberská hvězda a znak litomyšlského biskupství.

---

²⁷⁷ Ibidem, s. 10.

²⁷⁸ Ibidem, s. 10, 16. – Pruček (pozn. 29), s. 22–27.

²⁷⁹ Richtrová (pozn. 58), s. 183.

²⁸⁰ DL (pozn. 51.), s. 480.

²⁸¹ Foltýn – Kroupa – Vitek (pozn. 55), s. 664.

²⁸² DL (pozn. 51.), s. 480.

²⁸³ Bartušek (pozn. 21), s. 10–12. – Richter (pozn. 22), č. 4, s. 193.

²⁸⁴ TV (pozn. 58), s. 232.

²⁸⁵ DL (pozn. 51.), s. 480.

²⁸⁶V západní části na vnější zdi jsou odlišně řešené přípory, kdy nepřechází až k podlaze, ale jsou místo toho jednoduše ostruhovitě podsekuté.²⁸⁷

Původně byly po celém vnitřním obvodu široké lomené arkády s mělkým profilováním s „*pásky, mělkými výžlabky i obloukem*“²⁸⁸ na vnitřní straně. Arkády jsou dnes zazděné a jsou do nich vsazená barokní okna, původní řešení se projevuje pouze v obrysech.²⁸⁹ Ze strany od vnitřního dvora mezi původními lomenými okny, jenž se projevují jen v obrysech, jsou nízké dvojboké opěráky s trojúhelným průřezem.²⁹⁰ Fragменты oken jsou odkryté i v patře, byly pravoúhlé s hladkým ostěním a pocházejí zřejmě z rekonstrukce kláštera po husitské době.²⁹¹

3.4.4 Zbořený klášterní kostel Zvěstování Panny Marie a kaple sv. Jeronýma (asi 1371-1775)

Na zděné terase nad Horním náměstím, vedle dosud stojícího, ale značně pozměněného kláštera, ležel v minulosti gotický kostel. V 18. století uvolnil místo dnešnímu pozdně baroknímu chrámu s neoklasicistními prvky.²⁹² Původním kostelem se však nezabývalo mnoho autorů. Důvod je jasný, máme o něm málo zpráv, proto je těžké dělat jakékoli závěry. Je zmiňovaný jen v souvislosti se založením kláštera, ale ne v pramenech, jen v literatuře, a při budování nového kostela.

Za nepřímý důkaz jeho založení můžeme pokládat listinu datovanou 12. března 1372, v níž olomoucký biskup Jan ze Středy uděluje právo pro položení základního kamene ke stavbě probošství. Josef Pucek upřesňuje, že se tak stalo v areálu již rozestavěného kláštera. Autor také píše „*probošství s novým kostelem*“²⁹³, a poté v poznámce vysvětluje, že se jedná pouze o teorii a listina vysloveně o kostele nehovoří, tudíž je možné, že je staršího data, nebo byl podobně jako probošství už rozestavěný.²⁹⁴ Stejně jako u hradní kaple nebo kláštera i zde lze

---

²⁸⁶ TV (pozn. 58), s. 232.

²⁸⁷ Ibidem.

²⁸⁸ DL (pozn 51), s. 480.

²⁸⁹ Ibidem. – TV (pozn. 48), s. 232.

²⁹⁰ DL (pozn 51), s. 480.

²⁹¹ TV (pozn. 48), s. 232.

²⁹² Čermák – Peška – Vrána (pozn. 50), s. 4. – <https://pamatkovykatalog.cz/kostel-zvestovani-panny-marie-536014>, vyhledáno 7.12.2020.

²⁹³ Pucek (pozn. 28), s. 25.

²⁹⁴ Ibidem, s. 25, 27.

považovat za datum *ante quem*, pro dokončení kostela, únor roku 1376, kdy takto datovaná listina ukončuje stavební činnost biskupa Alberta ze Šternberka.²⁹⁵

Starý kostel byl zbořen do základů v roce 1775. S ním i jeho věž a k němu připojená kaple. Poté začala výstavba nového chrámu stejného zasvěcení podle plánů architekta Františka Antonína Grimma.²⁹⁶ Stavba trvala do roku 1783 a vysvěcena byla až 1792.²⁹⁷

Kaple sv. Jeronýma, jenž stála u kostela, má stejný osud jako on, ale jiný počátek. Eduard Lazenský ji datuje již do roku 1392, ale neudává zdroj. Zmíněná datace je chybná a dosud se jí nepodařilo zdůvodnit. Kaple byla ve skutečnosti mladší stavba než kostel a jejím stavebníkem je Anna, žena Petra ze Šternberka. Se stavbou se začalo koncem 14. století, po smrti jejího manžela v roce 1397. Anna umírá již v roce 1401, ale kaple je stále nedostavěná. Stavba pokračovala dál, což dokazuje listina datovaná 24. 7. 1405, kde se hovoří o rozestavěné kapli. Datum jejího dokončení neznáme.²⁹⁸ Po dobu své existence vystřídala dvě zasvěcení. K jejímu přejmenování došlo v roce 1738, kdy zde nechal prelát Glätzl umístit obraz Panny Marie Pomocnice.²⁹⁹

Historie nám zanechala jen pár potencionálních zdrojů, ze kterých bychom se měli dozvědět něco o původní podobě stavby. Všechny doklady jsou v obrazové formě, přičemž žádný písemný popis v pramenech nenajdeme. Nejvíce relevantní zdroj je půdorys zhotovený architektem dnešního barokního kostela, Františkem Antonínem Grimmem, který k naší potěše vytvořil nákres původní stavby. Popisu jeho půdorysu se zhostil Václav Richter, který je jedním z mála, jež se pokoušeli vymýšlet různé hypotézy o podobě, stáří, zaklenutí atd. Postřehy Václava Richtera jsou užitečné, podnětné, ale mnohdy nedostatečně vysvětlené.³⁰⁰

Díky architektovi nového kostela lze říct alespoň, jaké měla původní stavba základní rozvržení. Kostel byl složený z lodě obdélného půdorysu a presbytáře ukončeného pětibokým závěrem. Prostor lodě byl rozdělen dvěma sloupy na dvoulodí. Ke kostelu přiléhala na severní straně kaple, kterou stejně jako presbytář kostela završoval krátký pětiboký závěr. Kaple měla jeden sloup uprostřed obdélné lodi, podle toho můžeme soudit, že byla zaklenutá na středový pilíř. Stavby propojovaly dva široké oblouky. Kaple měla samostatný vchod, protože nebyla „klášterním majetkem, nýbrž majetkem vrchnosti“³⁰¹.

---

²⁹⁵ Josefík – Sysel – Togner (pozn. 32), s. 244.

²⁹⁶ Čermák – Peška – Vrána (pozn. 50), s. 4.

²⁹⁷ Ibidem, s. 4.

²⁹⁸ Ibidem, s. 9.

²⁹⁹ Ibidem.

³⁰⁰ Richter (pozn. 22), s. 193–200.

³⁰¹ Čermák – Peška – Vrána (pozn. 50), s. 9.

Vše výše zmíněné můžeme vyčíst z Grimmova půdorysu.³⁰² Co však z nákresu zjistit nelze, je informace o zaklenutí ani jednoho z objektů, protože ji autor zcela opomenul. Nevíme, jestli klenby byly jednoduššího nebo složitějšího charakteru, což by nám dopomohlo rozeznat dobu jejich vzniku. Ale protože dané informace nemáme, je těžké soudit, jestli kostel a kaple měli původní klenbu ještě před představou v druhé polovině 18. století, nebo měl kostel v průběhu historie kleneb několik. Není nemožné si představit, že tomu tak bylo, jelikož město spolu s kostelem přežilo mnoho zhoubných událostí a přírodních katastrof.³⁰³

Václav Richter se nejen snažil zjistit něco o podobě, ale také se pokoušel dokázat existenci prapůvodního kostela, který byl často zaměňovaný s kostelem sv. Jiří. Jestli tam však nějaký kostel byl, šlo o jinou stavbu, protože kostel sv. Jiří stál na jiném místě. Víme však zcela určitě, že nákres nezobrazuje kostel na jiném místě, jelikož je vedle něj zakreslena i křížová chodba kláštera.

Václav Richter připouští, že mohl kostel, který dostal biskup Albert ze Šternberka k dispozici při založení kláštera, stát na témž místě jako kostel, který nákres popisuje, tedy na místě dnešního kostela. Navíc tvrdí, že za určitých podmínek by mohl mít i stejné rozvržení. Autor se domnívá, že je možná podobnost kostela původního z 13. století a kostela, který nechal postavit biskup v 14. století, v případě že by presbytář měl původně jen jedno pole křížové klenby a závěr.³⁰⁴

Autor vyslovuje i další úvahu. Píše, že povaha opěrných pilířů má nasvědčovat, že původně byl kostel jednoduší a také plochostropý. Dodatečné zaklenutí i přístavění kaple by se mohlo uskutečnit v pozdně gotickém období, konkrétně po polovině 15. století, kdy se celé město vzpamatovalo z následku husitských válek a stejně jako hrad, i kostel potřeboval opravit. Z toho vyplývá, že si snad myslel, že stavba mohla být plochostropá, nejen kdyby byla založena již v roce 1296, ale také po přestavbě biskupa Alberta ze Šternberka.³⁰⁵ Otázku klenutí dále rozvíjím v kapitole *Vývoj gotické architektury*.

Za další zdroje, jež mají vypovídat o podobě gotického kostela před přestavbou, se považují dvě veduty. Kostel je aspoň z části zachycen na kolorované kresbě z roku 1727, která potvrzuje, že zde stála gotická stavba s vysokou sedlovou střechou, a naopak nízkou věží, která byla oddělená od těla stavby. Podle veduty byla stavba v exteriéru velmi strohá, bez žádné

---

³⁰² Richter (pozn. 22), s. 193–200.

³⁰³ Ibidem, s. 193–200.

³⁰⁴ Ibidem.

³⁰⁵ Ibidem.

výrazné ozdoby. Kostel však není vidět celý, jelikož ho z pohledové strany překrývá farní chrám Nejsvatější Trojice. Vedle něj vidíme i budovu kláštera.³⁰⁶

Deskripce, jež napsal Josef Pucek k vedutě z roku 1752, je na první pohled nadějná, ale značně konfušní. Autor popisuje kostel jako věrohodně spodobněný a navíc pronáší, že přesnější podobu nikde jinde nenajdeme, což zcela určitě zahrnuje i vyobrazení z roku 1727. Jako důkaz poukazuje na jeho podobnost s plánem původního kostela zhotoveného stavitelem F. A. Grimmem. Píše že “*odpovídá dispozici staré gotické architektury ze 14. století*”³⁰⁷. Také vytýká chybějící detaily. Konkrétně je zde uvedeno, že “*není zakreslen boční vchod do hradu*”³⁰⁸. Nejsem si jistá, co je předmětem tohoto popisu, jelikož kostel nebyl tak blízko k hradu, aby do něj vedl z kostela vchod, a jestli jde o chybné vyjádření a autor hovoří o vchodě na straně obrácené k hradu, potom zde chybí vysvětlení, jak věděl, že zde nějaký vchod z boční strany byl.³⁰⁹

Avšak kostel, který se shoduje s jeho popisem, se nachází v popředí a v legendě veduty je uveden pod názvem *Pfarr Kirch*. Naopak klášterní komplex je podle označení až za ním. Právě onen kostel nevyhlíží jako gotický ani svým půdorysem, ani tvaroslovím, proto vyvstává otázka, který objekt ve skutečnosti autor popisuje. Usuzuji tedy, že zde došlo k omylu. Šternberk měl v té době samostatný farní a klášterní kostel. Od roku 1668 byl farním chrámem nově zprovozněný, původně luteránský Kostel Nejsvětější Trojice a zůstal jím až do zrušení kláštera roku 1784, kdy klášterní kostel převzal farní funkci.³¹⁰

Z těchto zjištění můžeme vyvodit následující závěry. Je pravděpodobné, že kostel před zbořením nebyl gotický, ale prošel dalšími přestavbami. Víme o přestavbách zvonice a také interiéru v 16. století, o exteriéru zde není zmínka, ale přestavby potvrzují možnost, že proběhly i změny zevnějšku. Na druhou stranu je to v přímém rozporu s půdorysem, který považujeme za spolehlivější zdroj. Nepodařilo se mi z problému najít východisko. Jediná možnost, aniž by někdo chyboval, by byla, že by kresba půdorysu byla starší než veduta. Na druhou stranu Josef Pucek popisuje kostel jako jedinou stavbu, která byla tak reálně zakreslena a upozorňuje, že ve vedutě se mísí prvky, které jsou podle skutečnosti s prvky smyšlenými.³¹¹ Proč by ale zakresloval gotický kostel v úplně jiném, snad renesančním, slohu? Nebo se naopak můžeme

³⁰⁶ František Chupík, Městské opevnění ve Šternberku: historie a současný stav, *Státní památkový ústav v Olomouci 2002. Výroční zpráva*, 2003, s. 99. – Josef Pucek, Staré Šternberské veduty. Nejstarší vyobrazení šternberského hradu, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1983, č. 5, s. 17-18.

³⁰⁷ Josef Pucek, Staré Šternberské veduty. Nejstarší vyobrazení šternberského hradu, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1984, č. 1, s. 13.

³⁰⁸ Ibidem

³⁰⁹ Ibidem, s. 12–13.

³¹⁰ Kuča (pozn. 59), s. 330, 334. – Josef Pucek (pozn. 307) s. 12–13.

³¹¹ Josef Pucek (pozn. 307) s. 13.

ptát, proč kostel na vedutě vypadá tak rozdílně, když ho František Antonín Grimm zakreslil jako gotický.

Dalo by se polemizovat, jestli nedošlo k nějaké výměně nápisů, avšak ani natočení kostela, ani absence přítomnosti konventní budovy, která je s kostelem těsně provázána, nepotvrzují, že kostel v popředí je klášterní. Poslední z našich zdrojů s novými informacemi o kostele je článek z roku 2000, který komentuje archeologický výzkum, jež v tomto roce v kostele proběhl.

Kromě objevu pozůstatků zakladatele biskupa Alberta ze Šternberka a jeho synovce Petra ze Šternberka s manželkou Annou, byly při výzkumu nalezeny čtyři krypty. Ani jednu se „nepodařilo identifikovat v původním rozsahu“.³¹²Dle toho mála, co se zjistilo, však víme, že původní kaple byla umístěná více na západě než dnešní kaple Panny Marie Pomocnice.³¹³ Pro nás nejcenějším nálezem je krypta, ve které byly ostatky původně uloženy až do roku 1602, jež se nacházela se uprostřed dvoulodí. Daná pozice nebyla náhodná, naopak je považovaná za nejčestnější místo v kostele.³¹⁴

3.5 Měšťanské domy

Pro kapitolu jsou klíčové stavebně-historické průzkumy domů,³¹⁵ bez nichž by nemohla vzniknout, a také materiály poskytnuté správkyní hradu Helenou Gottwaldovou. Mimo to je zde jen několik příspěvků, které se zabývají kontextem urbanismu ve Šternberku.³¹⁶

Autorka Slavomíra Kašparová se krátce věnuje zachování středověkých měšťanských domů ve Šternberku. Je názoru, že se velmi skrovně zachovalo i pozdně gotické přízemí, ale ve většině případů jen sklepení. Prezentované informace se ne vždy shodují s výsledky památkových průzkumů. Příkladem je tvrzení, že se v Radniční ulici zachovaly pouze suterény, přitom oba mnou prezentované domy na této ulici mají rozpoznatelnou středověkou dispozici.³¹⁷

3.5.1 Měšťanský dům, ul. Čsl. Armády 19

---

³¹² Čermák – Peška – Vrána (pozn. 50), s. 11.

³¹³ Ibidem, s. 11.

³¹⁴ Ibidem, s. 6.

³¹⁵ Kašpárková – Kauerová – Vítek (pozn. 62). – Kauerová – Vítek (pozn. 62), s. 17.

³¹⁶ Pruček (pozn. 30), s. 49–51.

³¹⁷ Kašpárková (pozn. 47), s. 228. – Kauerová – Vítek (pozn. 62), 17.

Dům leží v lokaci nejstarší komunikace, jež vznikla už v 2. polovině 13. století a byla současně i tržnicí až do konce 16. století.³¹⁸ Bývalý Dům osvěty je umístěný na nároží Čechovy ulice a ulice Čsl. Armády. První oficiální záznam jeho existence je z roku 1581. V roce 1593 zde byla sladovna a 1616 jej koupil písař a správce kanceláře na hradě Jiřík Čech. Po krátkou dobu, od 15. 2. 1620 u něj byl ubytovaný král Fridrich Falcký. Tyto informace sdělují, abych upozornila na důkazy jeho důležitosti.

Přestože byl pozměněn množstvím přestaveb, jeho dispozice je původní. Dům patřil k nejstarším ve městě. Naznačuje to jeho poloha na prvním ulicovém tržišti. Rozloha i lokace domu dává tušit, že „*nebyl stavěn pro běžného šternberského měšťana*“.³¹⁹ Mohl to být hostinec, tržnice, nebo rychta.³²⁰

Jedná se o jednopatrový dům s dispozicí podélného dvoutraktu a s menším sklepením. Má velmi dobře v hmotě zachované středověké zdi, které dosahují téměř všude až do prvního patra. Na půdorysu lze vidět, že nejméně zachované je odvrácené nároží domu.³²¹ Autoři se domnívají, že dům „*může mít spojitost se samými počátky města*“ a navrhuje další archeologický průzkum. Gotický sklep je zaklenut nízkou valenou klenbou z kamenů. Tato klenba jde jako jediná časově zařadit, avšak nepříliš přesně. Tvar klenby a technologie se obojí pokládá za „*obvyklé v měšťanské architektuře od 14. století až do sklonku gotiky*“.³²²

3.5.2 Měšťanský dům, Radniční 12

Je jedním ze šternberských domů, jež má zachované rozsáhlé středověké jádro a typickou novodobou klasicistní úpravu. První zmínka pochází z roku 1564.³²³

Autoři se však po přezkoumání zachovalého středověkého jádra domnívají, že byl postavený na místě původního domu, možná ještě ze dřeva, mezi lety 1350-1450. Kvůli absenci slohových detailů není možné určit bližší dataci.³²⁴

Má jedno patro a trojtraktové řešení, které je možné, protože stojí na dosti široké parcele. Stav zachování si taktéž dovoluje podrobný popis. Z trojtraktové dispozice vyčnívá v zadní části ještě visutá komora, která má formu samostatného křídla bez dalších traktů. V komoře byla zřejmě obytná místnost, protože nalevo vedle ní ležela černá kuchyň, ze které

³¹⁸ Prucek (pozn. 30), s. 49. – Vlasta Hlůzová (pozn. 54), s. 53.

³¹⁹ Kašpárková – Kauerová – Vitek (pozn. 62), s. 4.

³²⁰ Ibidem, s. 3–5, 11.

³²¹ Ibidem, s. 11.

³²² Ibidem, s. 19.

³²³ Kauerová – Vitek (pozn. 62), s. 4. 19.

³²⁴ Ibidem, s. 17.

mohla být místnost vytápěna. Dále se přední polovina domu rozděluje na tři různě široké trakty. V prostředním nejužším traktu byla zřejmě síň se schodištěm. Prostřední trakt byl i podsklepený. V levém nejširším traktu byla další komora a vpravo se nacházel průjezd.³²⁵

Renesanční přestavba není v objektu tak patrná, zůstala po ní jen lunetová klenba přední komory. V roce 1671 byl objekt spáleništěm. Víme, že vyhořel za třicetileté války a následně pustl. Prošel barokní přestavbou, ale nelze jí blíže identifikovat. Do dnešní podoby byl zřejmě přestavěn před rokem 1788. Kromě klenuté střední chodby vznikla i centrální hala, nové schodiště, stropy v patře a také portál v průčelí.³²⁶Další přestavby už nebyly radikální a dům zůstal klasicistní, jen fasáda byla ve 20. letech 20. století přestavěna v pozdně secesním tvarosloví. Má trojosé průčelí odpovídající trojtraktové dispozici završené falešným atikovým patrem.³²⁷

Je výjimečný svým původním pozdně gotickým sklepením a taktéž již zmiňovaným komorovým křídlem obráceným do dvora, které je na rozdíl od zbytku domu ve hmotě zachováno i v prvním patře. Z dalších částí jsou zachovány gotické zdi jen po obvodě stavby. Díky svým výjimečným znakům je zapsaný ve *Statním seznamu nemovitých kulturních památek*.³²⁸

3.5.3 Měšťanský dům, Radniční 11

První zmínka pochází z roku 1572. Je jednopatrovým řadovým domem s dispozicí hloubkového dvoutraktu na úzké parcele. Dům má středověké jádro poznatelné ze základní dispozice domu. Dále prošel renesanční a klasicistní přestavbou. Taktéž sklepení odpovídá rozvržení přízemí. Je v přední části dvoutraktový s hloubkově orientovanými valenými klenbami v každé části z jiného materiálu. Pravý trakt má kamennou klenbu a je užší a v levém traktu je klenba převážně z cihel. Zadní komora má už klasicistní klenbu.³²⁹

3.5.4 Měšťanský dům, Horní náměstí 1

Z roku 1601 pochází první záznam. Je dvoupatrový řadový dům s čtyřosou fasádou. Ze středověké fáze zůstalo jádro s hloubkovou dispozicí a zachované sklepení. Prošel

---

³²⁵ Ibidem, s. 10, 17.

³²⁶ Ibidem, s. 17.

³²⁷ Ibidem, s. 10, 17.

³²⁸ Ibidem, s. 19.

³²⁹ Viz. Soukromé poznámky poskytnuté správce hradu Helenou Gottwaldovou.

renesanční přestavbou patrnou v přízemí klenbami v levém traktu. Dále je značně přestavěn v klasicistním slohu první třetiny 19. století, včetně dnešní fasády.³³⁰

3.5.5 Měšťanský dům, Horní náměstí 4

Nejstarší zmínka o stavbě je z roku 1587. Dvoupatrový dům má vnitřní dispozici hloubkového trojtraktu. Zadní komora v přízemí je středověká, ale byla radikálně přestavěna v klasicismu. Další středověkou částí je suterén pod levým traktem domu, jenž se skládá ze dvou oddělených prostor uprostřed přerušovaných schodištěm. Oba prostory jsou zaklenuté valenou klenbou z kamene. Z dalších stavebních fází je patrná renesanční klenutá síň ve středním traktu a zbytek domu je klasicistně přestavěn.³³¹

3.5.6 Měšťanský dům, Horní náměstí 15

Objekt je poprvé připomenut v roce 1568. Jednopatrový trojtraktový dům stojí na středověké parcele a má goticko-renesanční dispozici s dvojitou úrovní přízemí. V zadní komoře a pravé hloubkové zdi se zachovala středověká konstrukce. Dům má renesanční sklep, pozůstatky barokní klenby v pravém traktu a další stropy v domě jsou z druhé poloviny 18. století. Exteriér je rovněž klasicistní.³³²

3.5.7 Měšťanský dům, Horní náměstí 17

Dvoutraktový dům je situovaný na nároží západní fronty náměstí. Poprvé je připomínán v roce 1565. Rozsáhlé přestavby znesnadňují poznání původní podoby. Je patrná gotická dispozice a mohutná mezitraktová zeď v přízemí z hrubého lomeného kamene. Zadní komora má také středověkou konstrukci. Dalšími částmi jsou pozdně gotický nebo renesanční sklepení, renesanční a klasicistní klenby a průčelí z první poloviny 19. století.³³³

4. Vývoj gotické architektury

---

³³⁰ Ibidem.

³³¹ Ibidem.

³³² Ibidem.

³³³ Ibidem.

Na počátku dějin Šternberka pravděpodobně nestál hrad nebo město, ale drobná vesnice neznámého jména. Její existence je nejspíš důvodem vzniku nejstarší sakrální stavby ve městě. O předlokačním osídlení není žádný přímý důkaz, přesto se badatelé shodli se na tom, že existovalo. Nejvěrohodnější hypotézu vyslovil Karel Morav, který se snažil se zdůvodnit umístění dnešního kostela Nejsvětější Trojice tak, aby zapadalo do jeho teorie o lokaci původního osídlení s farním kostelíkem.³³⁴

Podle Karla Morava se v oblasti dnešní Bezručovy ulice a ulice Československé armády vytvořilo sídliště uličního typu. Jelikož vesnice ležela v polovině cesty mezi Olomoucí a Uničovem v blízkosti komunikační tepny, byla důležitým „*živým průchodištěm a nemohla být opomenuta církevními úřady*“³³⁵. Kostel Nejsvětější Trojice by byl nejstarší stavbou ve městě jen v tom případě, pokud je skutečně původním farním kostelem předlokační vsi.³³⁶

Kostel projevuje všechny charakteristické znaky nejstarších vesnických kostelíků, jednoduchý neprofilovaný lomený oblouk s pravoúhlým presbytářem a okny zakončenými kruhovými záklenky.³³⁷ Avšak zdroj charakteristiky³³⁸ popisuje typický presbytář, nejen jako pravoúhlý, ale i čtvercový. V našem případě se nejedná o čtverec, ale o mírně protáhlý obdélník.

Typická je také žebrová klenba v presbytáři a plochostropá loď. Ve Šternberku nic z toho nenajdeme, protože kostel byl přestavěn. Stavbě s neprofilovaným vítězným obloukem a presbytářem zaklenutým křížovou klenou odpovídá kostel sv. Kříže v Prádle. Narozdíl od našeho kostela má zachovanou klenbu v presbytáři s profilací, podle které jej lze datovat do pozdního 13. století.³³⁹

Umístění věže se různí, náš kostelík ji nemá vůbec a nahrazuje ji jen mohutný sanktusník, který se během historie přesunul z prostředku stavby nad presbytář, což je patrné z porovnání veduty z roku 1727 a dnešního stavu. O jeho původní podobě nic nevíme. Dalším obdobným kostelem by byl románsko-gotický kostel sv. Michala archanděla při Nové Roli, datovaný kolem roku 1240, s mohutným sanktusníkem. V interiéru se zachoval presbytář s žebrovou klenbou. Také má původní nižší gotickou sakristii a okna s kruhovým záklenkem, stejně jako šternberský kostelík.³⁴⁰ Výše uvedené informace potvrzují, že byl kostelík skutečně

³³⁴ Kaňák – Koudelka (pozn. 41), s. 6. – Morav (pozn. 102), s. 3.

³³⁵ Morav (pozn. 102), s. 3.

³³⁶ Kauerová – Vitek (pozn. 61), s. 3.

³³⁷ Rudolf Chadraba, *Dějiny českého výtvarného umění, Díl 1, Sv. 1. Od počátku do konce středověku*, Praha 1984, s. 155.

³³⁸ Ibidem.

³³⁹ Kauerová – Vitek (pozn. 61), s. 31.

³⁴⁰ Ibidem – Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Svazek IV*, Praha 2000, s. 370.

nejstarší sakrální stavbou ve Šternberku. Zanedlouho po dostavbě kostela založil Zdeslav ze Šternberka hrad a s ním začínají bohaté stavební dějiny města.

Lokace hradu nebyla vybrána náhodně. Zvolil nejvyšší místo v blízkosti komunikační tepny a předchozího osídlení. Šternberk je hrad tzv. bergfritového typu, typického zejména svou mohutnou věží, jež stojí za šíjovým příkopem na nejzranitelnějším místě hradu. V těsné blízkosti věže se nacházela hlavní brána. Jedná se o nejběžnější typ šlechtických hradů, hojně stavěný ve druhé polovině 13. století. V českých zemích vznikaly bergfritové hrady s různým umístěním věže současně, narozdíl od německy mluvících zemí, kdy se podle pozice věže dal hrad časově zařadit. Nejstarším typem bylo umístění věže do volného prostoru, a naopak nejpokročilejší jsou věže začleněné do opevnění.³⁴¹ Bergfrity tohoto typu najdeme i na hradech Bukov, Hukvaldy a dalších. Bergfrit na Šternberku dnes stojí volně, ale původně byl vetknutý do nejsilnější štítové zdi a později se kolem něj obepínalo i palácové křídlo.³⁴²

Pro rozlišení typu hradů nám může pomoci i umístění původní hradní kaple. Badatelé ve Šternberku se domnívají, že kaple mohla stát i samostatně.^{343,344} Avšak v *Encyklopedie českých hradů* autoři tvrdí, že volně stojící kaple se začaly objevovat až začátkem 14. století, a u bergfritových dispozic 13. století je nenajdeme.³⁴⁵

Ve 14. století se běžně šlechtické hrady, Šternberk nevyjímaje, upravují a rozrůstají, tím se jejich dispozice komplikuje. Do původní zástavby se vkládají nové paláce a další věže na ochranu brány.³⁴⁶ Bergfritové hrady byly téměř vždy natolik přestavěny, že je velmi těžké představit si původní podobu.

Šternberská gotická architektura zažila největší rozkvět ve 14. století, kdy o město pečoval biskup Albert ze Šternberka. Již v listině z 21. ledna 1364 prohlašuje, že:

„*hodlá své rodné město všemožně povznést*“.³⁴⁷ Svůj slib zpečetil založením augustiniánského kláštera. Činnost augustiniánů nesmírně ovlivnila život ve městě i jeho podobu. Kanovníci z kláštera udržovali kostely i špitál a osobní péčí Alberta ze Šternberka zase vzkvétal hrad. Všechny stavby tohoto období vykazují stejné tvarosloví. Příznačný je linearizmus, jednoduché kamenosochařské detaily bez bohaté výzdoby, tzv. čistý styl, který také můžeme charakterizovat jako arrasovský poklasický styl s prvky parléřovského umění.³⁴⁸

³⁴¹ Tomáš Durdík – Pavel Bolina, *Středověké hrady v Čechách a na Moravě*, Praha 2001, s. 100.

³⁴² Ibidem.

³⁴³ Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 2.

³⁴⁴ Durdík – Bolina (pozn. 341), s. 100.

³⁴⁵ Tomáš Durdík – Vlastimil Durdík – Zdeněk Kárník, *Encyklopedie českých hradů*, Praha 1995, s. 57–58.

³⁴⁶ Ibidem, s. 58.

³⁴⁷ Pucek (pozn. 29), s. 23.

³⁴⁸ Josefík – Sysel – Togner (pozn. 32), s. 244.

Jak vypadal původní klášterní kostel nevíme, jelikož byl zbořen již v roce 1775. Na druhou stranu ambít, jenž byl vytvořen ve stejném čase, se ze dvou čtvrtin zachoval natolik, že si jde celkem snadno představit jeho původní podobu bez barokních oken a zazděných arkád a dle zachovaných fragmentů malby na žebrech klenby a na stěnách presbytáře hradní kaple můžeme předpokládat výmalbu i v křížové chodbě.

Pokud by bylo užito stejné tvarosloví i v původní klášterním kostele, jednalo by se zřejmě o vertikalizovaný prostor s minimem výrazných kamenosochařských článků, možná se svazkovými příporami, které by stejně jako v ambitu kláštera a presbytáři kaple plynule přecházely do klenby.

Podle plánu, jenž nám zanechal František Antonín Grimm, měl kostel dvě lodě. Václav Richter se domnívá, že byl původně jednolodní, to přinejmenším dokazuje, že byl natolik široký, aby mohl být zaklenut jako jednolodní, a proto sloupy nemusely mít primárně tektonický účel.³⁴⁹ Po předělení prostoru na dvoulodí vznikly pravděpodobně dvě poměrně úzké lodě, a tím působil prostor ještě více vertikalizovaně. Zde je příhodné vyjádřit se k tvrzení o původním jednolodním zaklenutí kostela křížovou klenbou. Domnívám se, že můžeme být více imaginativní, když se snažíme vizualizovat si klenbu klášterního kostela, zvláště když iniciátorem stavby byl biskup Albert ze Šternberka, který byl blízkým přítelem Karla IV. a tak se mohl věrně seznámit s dvorským uměním. Tomáš Vítek vidí nejen analogii, ale i přímou inspiraci v nedlouho předtím dokončeném augustiniánském chrámu sv. Jiljí v Třeboni.³⁵⁰

Druhá teorie o podobě kostela je dnes již skoro zapomenutá, ale není oficiálně popřena. Václav Richter vyslovil svou hypotézu o plochostropém klášterním kostele, dle něj i povaha opěrných pilířů naznačuje, že byl zaklenut dodatečně. Tento názor nelze samozřejmě dnes již vyvrátit, ale zdá se nepravděpodobné, aby klášterní kostel na konci 14. století byl plochostropý.³⁵¹ Avšak situace začne být zajímavější, když si teorii o plochostropém kostele spojíme s hypotézou dvojice autorů Antonína Bartušky a Taťány Kubátové o plochostropé hradní kapli. Hypotézu se víceméně úspěšně pokoušela vyvrátit Eva Richtrová, ale sama dodává, že znaky, které poukazují na plochostropou loď, nelze brát jako dostatečné. Tudiž stále existuje možnost, i když asi dosti nepravděpodobná, že měly obě stavby plochostropou loď.³⁵²

Také malby v hradní kapli navazují na dvorské umění. Jsou cenné nejen svou formou, ale také ikonografií. Jediný příspěvek, který se vyjadřuje k autorství maleb je v časopise

---

³⁴⁹ Richter (pozn. 22), s. 193–200.

³⁵⁰ TV (pozn. 48), s. 232.

³⁵¹ Richter (pozn. 22), s. 193–200.

³⁵² Bartušek – Kubátová (pozn. 17), s. 2–8. – Richter (pozn. 22), s. 193–200 – Richtrová (pozn. 58), s. 177–178.

Umění.³⁵³ Výroky se zdají věrohodné, protože je autoři podložili množstvím potencionálních důkazů a srovnání, avšak tak tomu je i u dalších částí, které se nakonec ukázaly jako chybné.

Pokud bychom si článek v časopisu *Umění* vzali jako zdroj, mohly by nástěnné malby v kapli prokázat vliv karlštejnsko-emauzské malířské školy na Moravě, jenž byl kvůli nedostatku hmotných dokladů dosud pouze hypotetický.³⁵⁴ Autoři v časopise *Umění* vidí podobnost zejména v pracích Mistra Emauzského kláštera, konkrétně srovnávají obličejové partie postav anděla, Boha Otce a anděla Zvěstování ve šternberských malbách s obličejem ďábla ve scéně Pokušení Krista nebo tváře apoštola Petra ve scéně Vzkříšení mládenci z Naimu. Jedná se o stejnou malířskou výstavbu typu tváře s širokým chřípím. Musíme však vycházet z toho, že srovnávané malby jsou ve špatném stavu a s viditelnou sinopíí.³⁵⁵

Posledním detailem v kapli, který bych ráda zhodnotila v kontextu doby, je figurální konzole. Najdeme ji v pravé části presbytáře na zadní straně přípory. Skupina autorů v časopise *Umění* ji špatně datuje do doby vzniku kaple. Ve skutečnosti je pozdější a byla sem vsazena dodatečně. Také je stylově odlišná, zhotovená v krásném slohu posledního desetiletí 14. století. Krásný sloh se projevuje ve stylizaci úzkého obličejce, jenž připomíná Krumlovskou madonu. Dalším znakem je kontrast nařaseného pláště s krásnoslohovými mísovitými záhyby a horní polovinou těla bez členění.³⁵⁶

Další fáze gotiky se projevily na hradě hlavně v opevnění a mimo hrad v kapli sv. Jeronýma, která stála u severní zdi klášterního kostela a stejně jako kostel i kaple byla zbořena v 18. století.

---

³⁵³ Josefík – Sysel – Togner (pozn. 32), s. 243–255.

³⁵⁴ Josefík – Sysel – Togner (pozn. 32), s. 243.

³⁵⁵ *Ibidem*, s. 252.

³⁵⁶ *Ibidem*, s. 248. – Hlobil (pozn. 57), s. 16–17.

Závěr

Cílem mé práce bylo vypracování co možná nejvíce komplexního katalogu gotické architektury bez ohledu na to, zda památka ještě stojí či nikoliv. Jako nejužitečnější se nakonec ukázaly drobné články, které se věnují konkrétní památce, osobnosti nebo události, dále stavebně-historické průzkumy, strojopisy a encyklopedická hesla.

Katalog je mnohem obsáhlejší, než jsem očekávala. U některých památek bylo nutné upustit od klasického dělení kapitol a zvolit individuální rozvržení. K vlastnímu překvapení jsem zjistila, že zbořené kostely nebyly nakonec tak málo obsáhlé kapitoly. Největším problémem u dochovaných památek bylo dopátrat se původní podoby, protože velmi málo částí se zachovalo intaktně.

V práci jsem se snažila shrnout všechny informace a hypotézy v literatuře k jednotlivým památkám. V kapitole *Vývoj gotické architektury* jsem se vracela k některým částem a spojila je s kontextem doby nebo mezi sebou. Dala by se zde použít metafora o střípcích mozaiky, kterou jsem skládala v celistvý obraz. Také zaujímám vlastní stanovisko a vytvářím své hypotézy. Odvahu prezentovat vlastní myšlenky mi dodalo množství badatelů, kteří vytvářejí velmi rozmanité teorie, u nichž si troufám říct, že činí mou bakalářskou práci velmi zajímavou. Také doufám, že práce inspiruje další badatele, protože bych ráda viděla téma podrobněji zpracované. Odvážím se říct, že samotné období gotiky by stačilo na obsáhlou publikaci.

Na závěr bych ráda řekla, že psát bakalářskou práci v češtině místo mého rodného jazyka slovenštiny je náročnější, než jsem očekávala, a přestože to byla cenná zkušenost, nejsem si jistá, jestli to budu opakovat.

Resumé

Bakalářská práce se věnuje gotické architektuře ve Šternberku. Nejprve jsou zde shrnuty dějiny města v gotickém období, přibližně od 13. století do poloviny 16. století. Klíčovou součástí této práce představuje katalog celkem dvanácti gotických staveb, včetně těch již zaniklých. Jednotlivá hesla popisují historii objektu i stavbu samotnou a předkládají analýzu dochovaných gotických částí. Katalog doplňuje krátká studie charakterizující vývoj gotické architektury ve městě.

Summary

The bachelor's thesis deals with Gothic architecture in Šternberk. First, it summarizes the history of the city in the Gothic period, from about the 13th century to the mid-16th century. A key part of this work presents a catalog of twelve Gothic buildings, including those already extinct. The individual entries describe the history of the building and the building itself and present an analysis of the preserved Gothic parts. The catalog is supplemented by a short study characterizing the development of Gothic architecture in the city.

Prameny

Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae (CDM)

Petra Dohnalová, *Středověké sakrální stavby a jejich doklady na moravských hradech* (diplomová práce), FF MU, Brno 2006.

Hana Dehnerová – Jan Grégr, *Šternberk. Státní hrad Šternberk* (Archeologický atlas), Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Olomouci, Olomouc 2015.

Slavomíra Kašpárková – Vlasta Kauerová – Tomáš Vítek, *Šternberk. ul. Čsl. Armády 19* (stavebně-historický průzkum), Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Olomouci, Olomouc 1995.

Soukromé poznámky kastelánky hradu Šternberk Heleny Gottwaldové.

Vlasta Kauerová – Tomáš Vítek, *Šternberk. Kostel Nejsvětější Trojice* (stavebně-historický průzkum), Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Olomouci. Olomouc 1998.

Vlasta Kauerová – Tomáš Vítek, *Šternberk. Radniční č. 12* (stavebně-historický průzkum), Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Olomouci, Olomouc 1999.

Vlasta Kauerová – Helena Richterová – Tomáš Vítek, *Šternberk. Bývalý augustiniánský klášter. Vstupní etapa* (stavebně-historický průzkum), Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Olomouci, Olomouc 2001.

Karel Morav, K počátkům města Šternberka, in: Karel Morav, *Z dějin šternberské městské správy* (strojopis), Olomouc 1979, Státní okresní archiv v Olomouci, s. 1-9.

Karel Morav, Vězení, fojtství, mučírna, in: Karel Morav, *Z dějin šternberské městské správy* (strojopis), Olomouc 1979, Státní okresní archiv v Olomouci, s. 55.

Literatura

Martin Antoš – Vítězslav Kollmann – Jaroslav Váňa, *Šternberk. Historie-současnost-perspektivy*, Olomouc 1984, s. 5–9.

Antonín Bartušek – Taťána Kubátová – Josef Valíček, Nový úkol hradů a zámků v socialistické společnosti, in: idem, *Šternberk na Moravě. Státní hrad, město a okolí*, Praha 1951, s. 1.

Antonín Bartušek, Město Šternberk v dějinách výtvarného umění, in: Antonín Bartušek – Taťána Kubátová – Josef Valíček (red.), *Šternberk na Moravě, státní hrad, město a okolí*, Praha 1951, s. 10–12.

Antonín Bartušek – Taťána Kubátová, Státní hrad Šternberk na Moravě, in: Antonín Bartušek – Taťána Kubátová – Josef Valíček (red.), *Šternberk na Moravě. Státní hrad, město a okolí*, Praha 1951, s. 2–8.

Vincenc Brandl, *Kniha pro každého Moravana*, Brno 1863.

Vincenc Brandl, *Kniha pro každého Moravana*, Brno 1892.

Miloslav Čermák – Jaroslav Peška – Jakub Vrána, Pozoruhodné objevy v kostele Zvěstování Panny Marie ve Šternberku, *Střední Morava kulturně historická revue*, 2000, č. 11, s. 4–17.

Oldřich Dostál, *Československá historická města*, Praha 1974.

Tomáš Durdík – Pavel Bolina, *Středověké hrady v Čechách a na Moravě*, Praha 2001.

Tomáš Durdík – Vlastimil Durdík – Zdeněk Kárník, *Encyklopedie českých hradů*, Praha 1995

Dušan Foltýn – Jiří Kroupa – Tomáš Vítek, Bývalá kanonie augustiniánů kanovníků s kostelem Zvěstování P. Marii, in: Dušan Foltýn (ed.), *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*, Praha 2005, s. 662–668.

Jan Grégr – Václav Tomka – Richard Zatloukal, Areál hradu, p. č. 92/1. Vrcholný středověk, novověk. Hrad. Záchranný výzkum. Lokace středu věže: X= -1106397,60; Y= -541951,81, in: Pavel Kouřil (red.), *Přehled výzkumů. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky LI*, 2010, č. 1-2, s. 476-477.

Jan Grégr – Václav Tomka – Richard Zatloukal, Areál hradu, p. č. 92/1. Vrcholný středověk, novověk. Hrad. Záchranný výzkum, in: Pavel Kouřil (red.), *Přehled výzkumů. Brno: Archeologický ústav Akademie věd České republiky L*, 2009, č. 1-2, s. 432-433.

Ivo Hlobil, *Šternberská madona: krásná socha krásného slohu*, Šternberk 2007.

Vlasta Hlůzová, *Šternberské ulice*, Šternberk 2002.

Jiřina Holínková, Majitelé panství šternberského v době husitské, *Časopis Společnosti přátel starožitností LVIII*, 1950, č. 4, s. 233–235.

- Ladislav Hosák, Zakládání měst v Čechách a na Moravě, *Vlastivědný sborník pro mládež župy Olomoucké II*, 1924, č. 9, s. 129–130.
- Ladislav Hosák, *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 1938.
- Ladislav Hosák, *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848-1960*, Ostrava 1967.
- Ladislav Hosák, K založení hradu a města Šternberka, *Středisko. Sborník vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci IV*, 1977, č. 63, s. 91–97.
- Rudolf Chadraba, *Dějiny českého výtvarného umění, Díl 1, Sv. 1. Od počátku do konce středověku*, Praha 1984, s. 155.
- František Chupík, Městské opevnění ve Šternberku: historie a současný stav, *Státní památkový ústav v Olomouci 2002. Výroční zpráva*, Olomouc 2003.
- Stanislav Jaroš – Rostislav Vojkovský, *Šternberk. Hrad-zámek ve stejnojmenném městě*, Hukvaldy-Dobrá 2012.
- Jiří Josefík – František Sysel – Milan Togner, Hradní kaple na moravském Šternberku, *Umění XXIV*, 1976, č. 3, s. 243–255.
- Bohdan Kaňák, 700 let města Šternberka, *Ročenka Státního okresního archivu v Olomouci*, 1996, č. 4, s. 30–39.
- Bohdan Kaňák – Miroslav Koudelka – Jan Mracký, *Šternberk slovem a obrazem*, Olomouc 1996.
- Bohdan Kaňák – Miroslav Koudelka, K počátkům města Šternberka, *Střední Morava: kulturně historická revue*, 1996, č. 2, s. 4–12.
- Slavomíra Kašpárková, Šternberk (okres Olomouc), in: Ivo Hlobil – Marek Perůtka (edd.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko*, Olomouc 1999, s. 228.
- Vlasta Kauerová, Kostel Nejsvětější Trojice ve Šternberku (Výsledky stavebně-historického průzkumu), *Střední Morava. Kulturně historická revue IV*, 1998, č. 7, s. 68-72.
- Vlasta Kauerová – Miroslav Koudela, K problematice založení kostela Nejsvětější Trojice ve Šternberku, in: *Ročenka státního okresního archivu v Olomouci 1998*, Olomouc 1999, s. 163–166.
- Vítězslav Kollmann, *Ikonografie Šternberka. Katalog grafik, kreseb, obrazů, fotografií a pohlednic do roku 1905*, Olomouc 1987.
- Vítězslav Kollmann, Veduty Šternberka, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, č. 4, 1989, s. 15.
- Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Svazek IV*, Praha 2000, s. 370.

- Karel Kuča, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Svazek VII*, Praha 2008.
- Miroslav Koudela, Šternberský historický kalendář aneb kapitoly z dějin Šternberska: 1269 - První písemná zmínka o šternberském hradu, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1989, č. 1, s. 10–12.
- Miroslav Koudela, Šternberský historický kalendář aneb kapitoly z dějin Šternberska: 1364 – Albert ze Šternberka, biskup zvěřinský, osvobozuje město Šternberk od úmrtí, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1989, č. 2, s. 12–14.
- Miroslav Koudela, Šternberský historický kalendář aneb kapitoly z dějin Šternberska, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1989, č. 3–6, 10–12.
- Petr Kratochvíl (ed.), *Velké dějiny zemí koruny české. Tematická řada. Architektura*, Praha 2009, s. 509.
- Eduard Lazensky – Josef Matzner, *Chronik der Stadt Sternberg, anfangen vom Jahre 1241 bis inclusive 1865*, Sternberg 1865.
- František Láznička, *Češi ve Šternberku*, Šternberk 1968.
- DL [Dobroslav Líbal], heslo Šternberk hrad, in: idem, *Katalog gotické architektury v české republice do husitských válek*, Praha 2001, s. 480.
- DL [Dobroslav Líbal], heslo Šternberk. Křížová chodba býv. kláštera augustiniánů kanovníků, in: idem, *Katalog gotické architektury v české republice do husitských válek*, Praha 2001, s. 480.
- Lubor Machytka, *Šternberk na Moravě*, Olomouc 1960.
- Václav Mencl, *Česká architektura doby lucemburské*, Praha 1949.
- Václav Mencl, Románská a gotická hlavice jako prostředek k datování české architektury, *Zprávy památkové péče X*, 1950, č. 10, s. 1–24.
- Václav Mencl, Tvary klenebních žeber v české gotické architektuře, *Zprávy památkové péče XI-XII*, 1951-1952, č. 9-10, s. 268–281.
- Václav Mencl, Vývoj středověkého portálu v českých zemích, *Zprávy památkové péče XX*, 1960, č. 1, s. 8–26.
- Václav Mencl, Vývoj středověkého portálu v českých zemích (dokončení), *Zprávy památkové péče XX*, 1960, č. 3-4, s. 113–153.
- Václav Mencl, Vývoj okna v architektuře českého středověku, *Zprávy památkové péče XX*, 1960, č. 5-6, s. 181–232.
- Leoš Mlčák, K nástěnným malbám Jana Kryštofa Handkeho v někdejší děkanství augustiniánského kláštera ve Šternberku III., *Střední Morava. Kulturně historická revue*, 1997, č. 5, s. 89-94.

Karel Morav, *Staré šternberské obrázky: zajímavosti a drobnosti ze šternberských dějin*. Šternberk 2002.

Zdeněk Opluštil, *Šternbersko*, Bohuňovice 1931.

Viktor Pinkava, Hrady a zámky župy olomoucké. Hrad Šternberk, *Vlastivědný sborník pro mládež župy olomoucké II*, 1923, č. 4, s. 49–53.

Viktor Pinkava, *Hrady, zámky a tvrze moravské, I. svazek. Severní Morava (Olomúcko)*, Brno 1927, s. 1–15, 9–13.

Miroslav Plaček, *Hrady a zámky na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1996.

MP [Miroslav Plaček], heslo Šternberk, in: idem, *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, Praha 2007, s. 617-621.

August Prokop, *Die Markgrafschaft Mähren in Kunstgeschichtlicher Beziehung, Band I-II*, Wien 1904.

Josef Prucek, Archivní prameny k dějinám reformního augustinismu ve Šternberku 1371-1413, *Zprávy Vlastivědného ústavu v Olomouci*, 1971, č. 152, s. 24–28.

Josef Prucek, Albert ze Šternberka – raně humanistický mecenáš, in: *Výroční zpráva Okresního archivu v Olomouci za rok 1973*, Olomouc 1992, s. 22-27.

Josef Prucek, *K zpracování dějin šternberských domů*, in: Okresní archiv v Olomouci: zpráva o činnosti Okresního archivu v Olomouci za rok 1974, Olomouc 1992, s. 49–51.

Josef Prucek, Staré Šternberské veduty. Nejstarší vyobrazení šternberského hradu, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1983, č. 1, s. 8.

Josef Prucek, Staré Šternberské veduty. Nejstarší vyobrazení šternberského hradu, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1983, č. 2, s. 12.

Josef Prucek, Staré Šternberské veduty. Nejstarší vyobrazení šternberského hradu, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1983, č. 3, s. 14.

Josef Prucek, Staré Šternberské veduty. Nejstarší vyobrazení šternberského hradu, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1983, č. 4, s. 11.

Josef Prucek, Staré Šternberské veduty. Nejstarší vyobrazení šternberského hradu, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1983, č. 5, s. 17–18.

Josef Prucek, Staré Šternberské veduty. Nejstarší vyobrazení šternberského hradu, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1983, č. 6, s. 10.

Josef Prucek, Staré Šternberské veduty. Nejstarší vyobrazení šternberského hradu, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1983, č. 11, s. 15.

Josef Prucek, Staré Šternberské veduty. Nejstarší vyobrazení šternberského hradu, *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1983, č. 12, s. 12–13.

- Josef Pucek, Staré Šternberské veduty (Nejstarší vyobrazení šternberského hradu,), *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1984, č. 1, s. 12–13.
- Josef Pucek, Staré Šternberské veduty (Nejstarší vyobrazení šternberského hradu,), *Kulturní zpravodaj města Šternberka*, 1984, č. 1-7, s. 9–12.
- Václav Richter, Příspěvky k činnosti Frant. Ant. Grtimma, *Časopis společnosti přátel starožitností*, 1953, č. 4, s. 193–200.
- Eva Richtrová, Rezidence Alberta ze Šternberka ve Šternberku na severní Moravě, in: Lenka Bobková – Jana Konvičná (edd.), *Rezidence a správní sídla v zemích české koruny ve 14.-17. století. Korunní země v dějinách českého státu III. Sborník příspěvků z mezinárodního kolokvia konaného ve dnech 29.-31. března 2006 v Clam-Gallasově paláci v Praze*, Praha 2007, s. 171–185.
- Dušan Řezanina, Karlův diplomat biskup Albert ze Šternberka, Přehled 1, Informační občasník středočeského sdružení katolického duchovenstva Pacem in Terris, 1980.
- Dušan Řezanina, Nový pohled na otázku umělecké výzdoby hradu Šternberka u Olomouce, *Vlastivědný věstník moravský XXXIII*, 1981, č. 2, s. 211–213.
- František Spurný (ed.), *Hrady a zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Severní Morava. Díl 2*, Praha 1983, s. 235–335.
- Wilhelm Stief, *Geschichte der Stadt Sternberg in Mähren von ihrem Ursprunge bis zur Gegenwart*, Sternberg 1894.
- Wilhelm Stief, *Geschichte der Stadt Sternberg in Mähren*, Thayngen-Schaffhausen (Schweiz) 1934.
- Jan Štětina, Stavební proměny hradu Šternberka na Moravě v kresebných rekonstrukcích, *Hláska. Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka XXII*, 2011, č. 2, s. 17–20.
- Josef Valíček, *O minulosti a současnosti města Šternberka*, Šternberk 1969.
- Josef Valíček, Šternberský hrad: památník staré české slávy, *Hlas Jeseníků. Týdeník Čs. sociální demokracie pro Severní Moravu II*, 1947, č. 25, s. 8.
- TV [Tomáš Vítek], heslo Augustiniánský klášter, in: Ivo Hlobil – Marek Perůtka (edd.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko*, Olomouc 1999, s. 232.
- TV [Tomáš Vítek], heslo Hrad Šternberk, in: Ivo Hlobil – Marek Perůtka (edd.), *Od gotiky k renesanci. Výtvarná kultura Moravy a Slezska 1400-1550. III. Olomoucko*, Olomouc 1999, s. 230.

Internetové zdroje

www.sternberk.org/stief-wilhelm-kronikar-a-historik, vyhledáno dne 15. 4. 2020.

www.sternberk.eu, vyhledáno dne 15. 4. 2020.

www.sternberk.eu/images/stories/dokumenty_odboru/skolstvi_a_kultura/Program_regenerace_MPZ_Sternberk_2013_2023.pdf, vyhledáno dne 15. 4. 2020.

<http://www.artslexikon.cz/index.php?title=Ark%C3%BD%C5%99>, vyhledáno dne 15. 4. 2020.

<https://www.hrad-sternberk.cz/cs/o-hradu/Lichtenstejni-na-hradu-Sternberk>, vyhledáno dne 15. 4. 2020.

<http://gis.fsv.cvut.cz/zamky/pdf/Poster/Sternberk.pdf>, vyhledáno dne 15. 4. 2020.

<https://pamatkovykatalog.cz/kostel-nejsvetejsi-trojice-14694634>, vyhledáno dne 15. 4. 2020.

<https://pamatkovykatalog.cz/kostel-zvestovani-panny-marie-536014>, vyhledáno dne 15. 4. 2020.

<https://ndk.cz/view/uuid:49d7dc71-5ad8-11e9-b2a9-005056825209?page=uuid:94f82171-5b0e-11e9-8cc0-5ef3fc9bb22f>, vyhledáno dne 15. 4. 2020.

<https://www.sternberk.eu/?Itemid=801>, vyhledáno dne 15. 4. 2020.

Seznam obrazových příloh

1. Šternberk, kostel Nejsvětější Trojice, pohled na presbytář. Reprofoto: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/20/Kostel_Nejsv%C4%9Bt%C4%9Bj%C5%A1%C3%AD_Trojice_%28%C5%A0ternberk%29.JPG, vyhledáno, 10. 12. 2020.
2. Šternberk, kostel Nejsvětější Trojice, půdorys. Reprofoto: Vlasta Kauerová – Tomáš Vítek, Šternberk. *Kostel Nejsvětější Trojice* (stavebně-historický průzkum), Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Olomouci. Olomouc 1998, vyhledáno, 10. 12. 2020.
3. Šternberk, kostel Nejsvětější Trojice, fragment malby. Reprofoto: Vlasta Kauerová – Tomáš Vítek, Šternberk. *Kostel Nejsvětější Trojice* (stavebně-historický průzkum), Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Olomouci. Olomouc 1998, vyhledáno, 10. 12. 2020.
4. Jan Štětina, kresba, Pokus o rekonstrukci stavu jádra hradu Šternberka koncem 13. století, pohled od jihovýchodu. Reprofoto: Jan Štětina, Stavební proměny hradu Šternberka na Moravě v kresebných rekonstrukcích, *Hláska. Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka XXII*, 2011, č. 2, s. 17.
5. Jan Štětina, kresba, Pokus o rekonstrukci stavu jádra hradu Šternberka po pozdně gotické přestavbě (2. polovina 15. století), pohled od jihovýchodu. Reprofoto: Jan Štětina, Stavební proměny hradu Šternberka na Moravě v kresebných rekonstrukcích, *Hláska. Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka XXII*, 2011, č. 2, s. 18.
6. Jan Štětina, kresba, Rekonstrukce hradu Šternberka po renesanční přestavbě (koncem 16. století), pohled od severozápadu. Reprofoto: Jan Štětina, Stavební proměny hradu Šternberka na Moravě v kresebných rekonstrukcích, *Hláska. Zpravodaj klubu Augusta Sedláčka XXII*, 2011, č. 2, s. 19.
7. František Kaliwoda, litografie, Šternberk, pohled od severovýchodu (výřez), 1580. Reprofoto: <http://hrady.dejiny.cz/sternberk/index.htm>, vyhledáno 10. 12. 2020.
8. Josef Mánes, xylografie podle kresby, Šternberk, pohled z předhradí, 1852. Reprofoto: <http://hrady.dejiny.cz/sternberk/index.htm>, vyhledáno 10. 12. 2020.
9. Plány z vídeňského lichtenštejnského archivu, r. 1780, Reprofoto: Hana Dehnerová – Jan Grégr, *Šternberk. Státní hrad Šternberk* (Archeologický atlas), Územní odborné pracoviště Národního památkového ústavu v Olomouci, Olomouc 2015, s. 18.
10. Šternberk, Historická fotografie před rekonstrukcí v 19. století. Reprofoto: <https://www.hrad-sternberk.cz/cs/o-hradu/fotogalerie-hradu>, vyhledáno 12. 10. 2020.

11. Šternberk, hrad, bergfrit, pohled od jihu. Reprofoto:
<http://hrady.dejiny.cz/sternberk/001105-003.htm>, vyhledáno, 10. 12. 2020.
12. Šternberk, hradní kaple, půdorys. Reprofoto:
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/d/d5/Kaple_sternebrk_situace.gif/220px-Kaple_sternebrk_situace.gif, vyhledáno, 10. 12. 2020.
13. Šternberk, presbytář v hradní kapli, pohled na klenbu. Reprofoto: https://www.hrad-sternberk.cz/pamatky/sternberk/fotogalerie/prohlidkovy-okruh-1/dsc_6956.jpg, vyhledáno, 10. 12. 2020.
14. Šternberk, Podobizna Karla IV. v presbytáři hradní kaple. Reprofoto: Jiří Josefík – František Sysel – Milan Togner, Hradní kaple na moravském Šternberku, *Umění XXIV*, 1976, č. 3, s. 243–255.
15. Šternberk, augustinánský klášter, ambit, interiér. Reprofoto:
https://www.zajimavamista.cz/images-198-1-0-03102010_0224.jpg, vyhledáno, 10. 12. 2020.
16. Analogie, Kostel sv. Kříže, Prádllo. Reprofoto:
https://www.pamatkopin.cz/images/phocagallery/plzensky-kraj/okres-plzen-jih/pradlo/kostel-povyseni-sv-krize-v-pradle/thumbs/phoca_thumb_1_Pradlo-Kostel_Povyseni_sv_Krize-PB122178.jpg, vyhledáno, 10. 12. 2020.
17. Analogie, Kostel Michaela archanděla, Nová Role. Reprofoto:
<https://www.mistopisy.cz/modules/pruvodce/media/village/47/tourism.jpg>, vyhledáno, 10. 12. 2020.
18. Analogie, Kostel Panny Marie Královny a sv. Jiljí, Třeboň. Reprofoto:
<https://www.trebonsko.cz/upload/14607-1108473777.jpg>, vyhledáno, 10. 12. 2020.

Obrazová příloha

1. Šternberk, kostel Nejsvětější Trojice, pohled na presbytář.

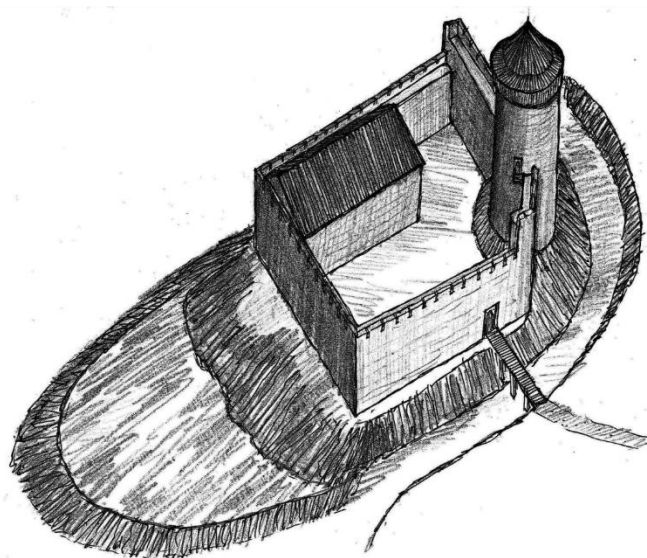

2. Šternberk, kostel Nejsvětější Trojice, půdorys.

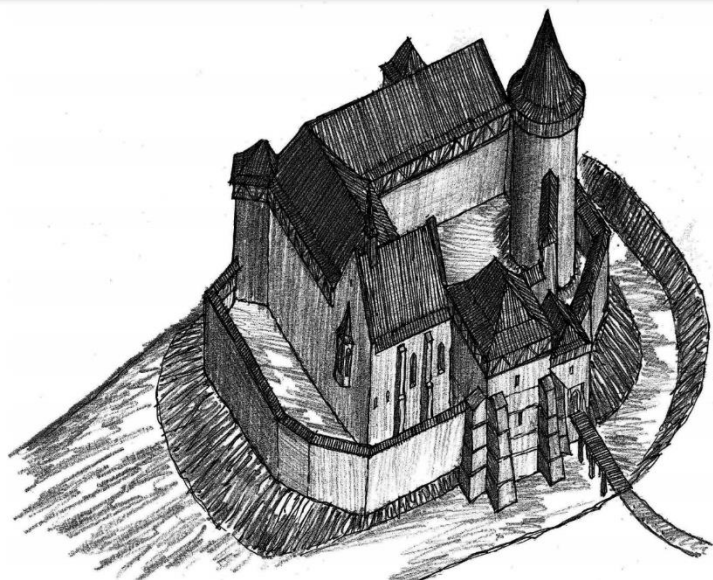

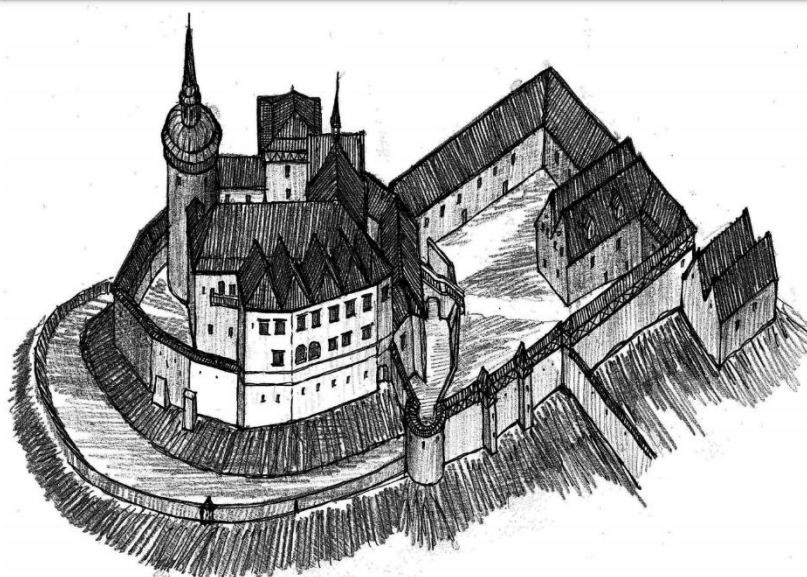
3. Šternberk, kostel Nejsvětější Trojice, fragment malby.

4. Jan Štětina, kresba, Pokus o rekonstrukci stavu jádra hradu Šternberka koncem 13. století, pohled od jihovýchodu.

5. Jan Štětina, kresba, Pokus o rekonstrukci stavu jádra hradu Šternberka po pozdně gotické přestavbě (2. polovina 15. století), pohled od jihovýchodu.

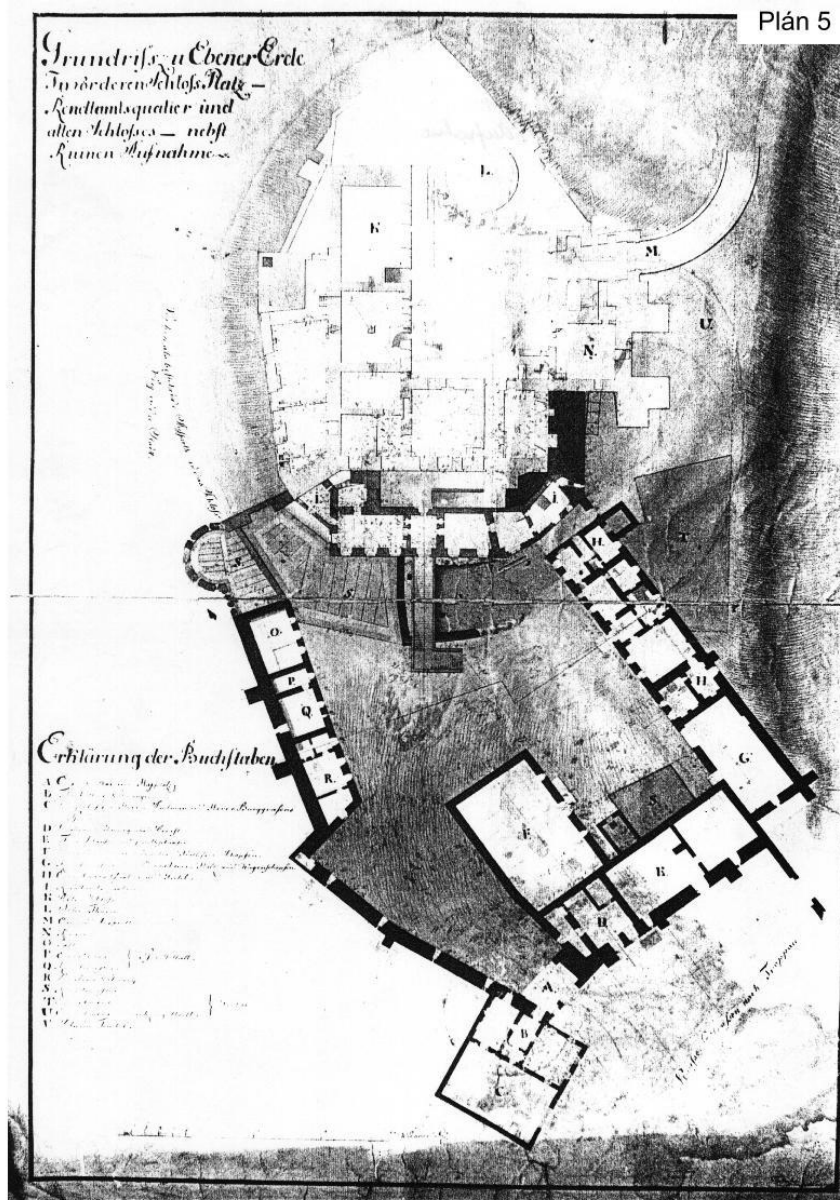
6. Jan Štětina, kresba, Rekonstrukce hradu Šternberka po renesanční přestavbě (koncem 16. století), pohled od severozápadu.

7. František Kaliwoda, litografie, Šternberk, pohled od severovýchodu (výřez), 1580.

8. Josef Mánes, xylografie podle kresby, Šternberk, pohled z předhradí, 1852.

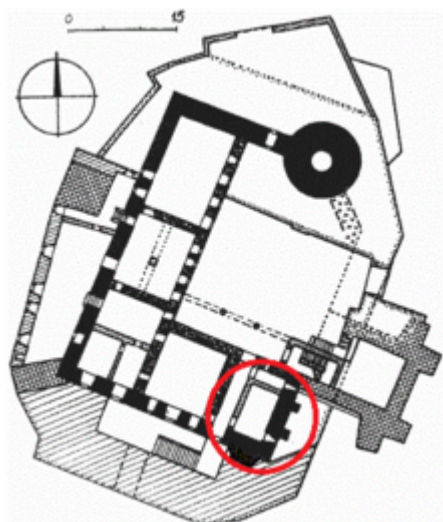
9. Plány z vídeňského lichtenštejnského archivu, r. 1780.

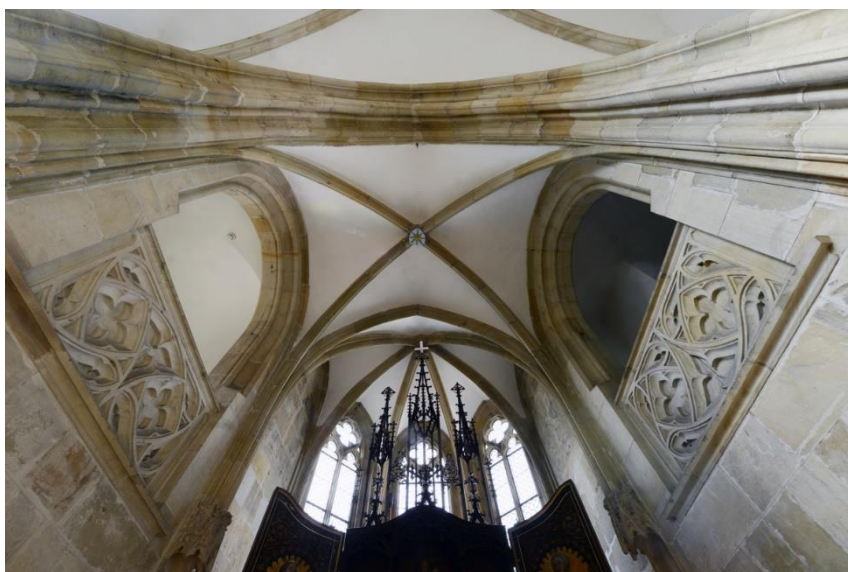
10. Šternberk, Historická fotografie před rekonstrukcí v 19. století.

11. Šternberk, hrad, bergfrit, pohled od jihu.

12. Šternberk, hradní kaple, půdorys.

13. Šternberk, presbytář v hradní kapli, pohled na klenbu.

14. Šternberk, Podobizna Karla IV. v presbytáři hradní kaple.

15. Šternberk, augustinánský klášter, ambit, interiér.

16. Analogie, Kostel sv. Kříže, Prádló.

17. Analogie, Kostel Michaela archanděla, Nová Role.

18. Analogie, Kostel Panny Marie Královny a sv. Jiljí, Třeboň.

Anotace

Jméno a příjmení:	Natália Valachovičová
Katedra:	Katedra dějin umění
Vedoucí práce:	Mgr. Petr Čehovský, Ph. D.
Rok obhajoby:	2020

Název práce:	Gotická architektura města Šternberk
Název v angličtině:	Gothic Architecture in Šternberk
Anotace práce:	Bakalářská práce se věnuje gotické architektuře ve Šternberku. Součástí práce je shrnutí dějin města v období od 13. století do počátku 16. století a krátká studie charakterizující vývoj gotické architektury ve městě. Hlavní částí je katalog celkem 12 staveb ve Šternberku.
Klíčová slova:	Šternberk, gotika, architektura, sakrální, kostel, kaple, hrad, klášter
Anotace v angličtině	This bachelor's thesis is dedicated to Gothic architecture in Šternberk. The thesis summarizes the history of the town from the 13th century to the early 16th century and it includes a short study that characterizes the development of Gothic architecture in the town. The main part is the catalogue of twelve Gothic buildings in Šternberk
Klíčová slova v angličtině:	Šternberk, gothic, architecture, sacral, church, chapel, castle, monastery
Přílohy k vázané práci:	obrazová příloha (11), vložené CD
Rozsah práce:	71 stran
Jazyk práce:	Český